

1903.

Marec.

Letnik IX.

II. zvezek.

ZORA

Glasilo

slovenskega katoliškega dijaštva.

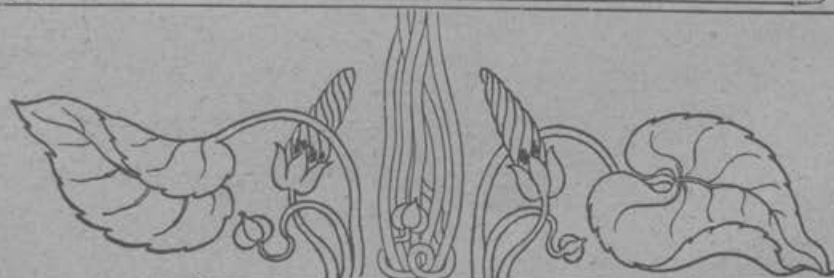

Zora izhaja 5 krat na leto in stane 2 K, za dijake 1.20 K.

Urednik: Janko Kreč, stud. phil., Dunaj, IX. Porzellangasse 30.

Upravnik: Anton Rasberger, stud. med., Dunaj, XVIII¹/₄ Schulgasse
(Postfach).

Izdajatelj: inr. Ant. Kralj.

Na Dunaju

Obseg.

	Str.
<i>M. Slavič:</i> „Bibel-Babel“	33
<i>Leo Levič:</i> Kam si zašlo srce moje?	38
<i>Ivan Butkovič:</i> Malko logike	38
<i>J. Grafenauer:</i> „Je slan'ca pala“	47
<i>A. R.:</i> O postanku in koncu solnčnega sistema (Konec)	52
Glasnik: Papežev blagoslov slovenskemu katoliškemu dijaštvu. — Obrekovavcem „Danice“. — Društveno gibanje na Koroškem. — O našem srednješolstvu. — Zabrinutim ljudima. — Dvoboj. — „Hrvatska Straža“. — Nova slo- vanska katoliška dijaška društva. — Petindvajsetletnica vladanja Sv. očeta. — Odlikovanje. — Liberalno slo- vensko dijaštvo str. 57—64	

Opomba uredništva. Ko pošiljamo v svet 2. št. IX. letnika, upamo da smo saj nekaj popravili zamudo radi boleznii urednikove. Druga in tretja številka izideta skupaj meseca maja, tako da bomo izdali ta letnik še do glavnih počitnic, in pride zopet red v izdajanje lista, ako tudi p. n. gg. naročniki store svoje dolžnost.

Ivan Grafenauer, stud. phil.
Dunaj: IX. Porzellangasse 30.

Opomba upravnništva. Vse one p. n. gg. naročnike, ki še niso poslali naročnine za tekoče leto, prosimo najuljudneje, naj to vendar storijo v k ratkem. Tiskovni stroški so precej visoki in treba je, da jih plačamo sproti. Ako tedaj p. n. gg. naročniki ne store svoje dolžnosti, nam lahko nastanejo kake zapreke v tiskarni. Naročnina naj se pošlje upravniku.

V Bernu na Švicarskem se je letos vpisalo izredno veliko slušateljčv in slušateljic iz Rusije. Posebno na medicinski fakulteti jih je toliko, da sedaj domačini ne morejo dobiti prostora v laboratorijih. Govori se, da bo vlada omejila število ruskih slušateljčv.

M. D.

† **Frane Ladislav baron Rieger.** Ne samo češka, ampak sploh slovanska zemlja je 3. marca zaječala pod krutim udarcem. Neizprosna smrt je pobrala moža, kateremu je v naših srečih zagotovljen trajen spomin. Franc Ladislav baron Rieger je izdihnil svojo blago dušo.

Rojen je bil pokojnik leta 1818. v Semilu v Bunclavškem okraju. Visoke šole je pohajal v Pragi in istotam je bil tudi promoviran doktorjem prava. Sprva državni uradnik je vendar kmalu izpregel, ker je težko prenašal vladni jarem. V politično življenje je posegel prvič 1848. in kmalu je postal izmeden najvplivnejših Čehov. Celih 30 let je vodil narod češki, in neprecenljive so njegove zasluge za narodovo probujo in prosvelo. Ustanovil je več čeških listov, mnogo narodnih društev. Bodisi doma, bodisi v parlamentu imel je vedno iste cilje: povzdigniti narod češki in njegovemu jeziku pripomoči do veljave. In bilo je že na tem, da se mu velike namere posrečijo, ko mu strankarstvo izpodnese tla in moral je oditi v zaslužen politični pokoj. Članom gosposke zbornice je bil imenovan spomladi leta 1897. in še isto poletje ga je doletela druga čast, povzdignjen je bil namreč v baronski stan.

Ob njegovi smrti potihnili so tudi na Češkem strankarki glasovi in vsi so zjedinjeno žalovali ob njegovi rakvi. Veličasten in velikega moža dostojen pogreb je zjediniel ne le vso Češko in njene dežele, ampak tudi brate iz juga in vzhoda. Praga je svojemu častnemu občanu dala časten grob, kamor so položili balzamirano truplo.

Oporoko, katero je zapustil svojemu narodu, kaže vso idealnost velikega moža. 200.000 *K*, katere mu je ob 70 letnem godovanju poklonila staročeška stranka, je zapustil nedotaknjene češkemu narodu v svrhu različnih ustanov. Obresti od 150.000 *K* se razdele vsako leto na dan njegove smrti med zaslužne može kot penzija ali se podele mladim nadebudnim močem. Obresti od 50.000 *K* pa dobi vsako tretje leto človek češke narodnosti, ki bo storil kaj izredno požrtvovalnega in nesebičnega v prvi vrsti za češki narod. V oporoki bodri Čehe, naj vsilrajajo pri pravičnem boju, in nikdar naj jih ne vodijo nizki nameni. Ogibljejo naj se posebno medsebojne zavisti. Gojijo naj ideale krščanstva in nikoli naj ne pozabijo, da je nad nami višja moč, ki pravično vodi i posameznika i narode.

„Tvoj Rieger, češko ljudstvo, je preminul!“ so klicale češke novine; mi pristavljamo: „Počivaj v miru!“ M. D.

Z dunajske tehnike. Kakor smo že zadnjič sporočili je prišlo na tehniki do nemirov med nemško-nacijalnimi in katoliškimi dijaki. Nemiri so se nadaljevali 26. in 27. febr. Prvi dan je planilo na 3 Noričane okoli 400 heilovcev. En izmed teh treh se je prerinil do rektorjeve pisarne, dva so pa junaki kar nesli iz avle. Da bi bilo junaštvo dopolnjeno, so šli vsi še tretjega čakati pred pisarno v nadi, da mu pri tej priliki malo kosti prerahljajo. Nakana se jim je pa slabo obnesla, ker mesto pričakovanega Noričana prišel je v rektorjevem imenu dvorni svetnik prof. Toula, ki je čakajoče vprašal, kaj jim razburja vitežka prsa in srea. Ker ni dobil odgovora, jim seveda in mogel pomagati. Še isti dan je rektor na črni deski naznanil, da take nemire najstrožje obsoja in da bo v prihodnje hujše nastopil proti razgrajčem. Seveda to ni veliko koristilo, ker takoj drugi dan so se izgredi ponovili. Prof. Toula sicer ni mogel pomagati, da bi Noričanov ne izrinili iz avle, toda izjavil je javno, da je tako obnašanje podlo, da imajo vsi enake pravice in da je sploh žalostno, da se majoriteta tako surovo obnaša proti minoriteti. M. D.

Za pomnožitev dunajske vsenčiliščne knjižnice in za opravo sobe za kataloge je naučni minister dovolil 20.000 *K* v 2 obrokih.

O čitanju zlih knjiga. Platon u II. knjizi „de Republica“ piše, zle knjige moraju se izkorjeniti iz država a s njima i pisci, jer se moraju smatrati kao izdajice domovine. Isto drži Aristotel u 8. knjizi „de Politica“, da se zle knjige moraju uništiti i nijedan gradjanin, ponajpače mladić ne smije u njih raviriti. Rimljani, kako svedoči Tito Livij, običavali su istraživati zle knjige, koje bi izašle na svjetlo i uništiti jih bez milosrdja, kako se učinilo pod preturom Atilija Regula, Kvinta Petidija i pod carom Avgustom. Atenjani poslali su u progonstvo Protagora radi jedne jedine bezbožne knjige, a Sparčani su radi toga ubili Archiloka. — Crkva to ne čini, nego se zadovoljava riječju: „ne čitaj!“ Lacordaire u jednom pismu piše: Kao što čestit čovjek izbjegava nepoštene žene i muževe, tako mora kršćanin izbjegavati čitanje djela, koja ne donasjaju rodu ljudskomu drugo nego zlo. *E.*

Petstoletnica. 500-letnico ustanovitve slavi letos univerza v Würzburgu. Dne 10. decembra 1902 je preteklo namreč ravno 500 let, kar je papež Bonifacij IX. s pismom potrdil in dovolil tamošnje univerzo, katero je ustanovil škof Ivan pl. Egloffstein. *M. D.*

Opetovano se je že zgodilo, da ruskih dijakov in tudi dijakinj niso hoteli sprejeti na nemške univerze. Letos sta v Darmstadt prosila dva za vsprejem, toda ondotni rektor jih je kratkoma zavrnil, češ kdor je preslab za ruske univerze, je preslab tudi za nemške. Čez 24 ur ju je policija odvedla čez mejo. Nekateri vladi nasprotni listi pravijo, da je nemška vlada glede vsprejema ruskih dijakov gotovo izdala tajen dekret na rektorje. *M. D.*

Avstrijska vsenčilišča. V tekočem zimskem semestru 1902/03 je na vseh avstrijskih vseučiliščih vpisanih 20.035 slušateljev in sicer: Dunaj 7624, Inomost 1051, Gradec 1690, Praga (češ.) 3525, Praga (nem.) 1414, Lvov 2414, Krakov 1718, Černovice 602. *M. D.*

Ženske na nemških vseučiliščih. V tekočem zimskem semestru je bilo na vseh nemških vseučiliščih 1180 slušateljic in sicer: Berlin 552, Bonn 113, Breslau 114, Erlangen 10, Freiburg 17, Giessen 19, Göttingen 48, Halle 43, Heidelberg 42, Jena 16, Kiel 13, Königsberg 51, Lipsko 67, Marburg 19, Monakovo 33, Strassburg 66, Tübingen 3, Würzburg 58. Samo na treh vseučiliščih: Greifswald, Münster, Rostock dosedaj še ni slušateljic. *M. D.*

V Budimpešti so visokošolci demonstrirali proti vojni predlogi. Zbrali so se v vseučiliški avli in potem pojoč in kričeč hodili po ulicah. Pridružilo se jim je tudi več državnih poslancev — Košutovcev. Proti vojni predlogi so visokošolci demonstrirali tudi v Vel. Varaždinu in v Zagrebu v zvezi z delavci. *M. D.*

Zahvala. Odbor „Danice“ najprisrčneje zahvaljuje sledeče p. n. gospode za poslana darila:

P. n. g. J. Flis, gen.-vik. Ljubljana 18 K; P. Vitus Hribar, Cleveland Ohio 20 K; Lavr. Herg, stolni prošt, Maribor; Ivan Zupan, kurat, Št. Peter po 8 K; dr. Greg. Pečjak, gimn. veroučitelj Ljubljana 10 K; Jos. Lavrič, župn., Logatec; Ant. Bagatelj, vik., Vedrijan po 4 K; Fr. Gornik, dek., Postojna; Jos. Novak, župn. upr., Dragatuš po 3 K; Jan. Meršolj, kapl., Dobrava pri Ljublj.; Jos. Kosec, župn., Kamnje; Iv. Košir, vikar, Obloke; Greg. Presečnik, župn., Frankolovo; Iv. Serajnik, kapl., Prevalje (Kor.); Ant. Poljšak, kapl., Naklo; Václav Vondrášek, župn. v Ambrusu po 2 K; Fr. Žavbi, kapl., Žuženberk; Nik. Stazinski, kapl., Stara Loka; Mart. Poljak, župn. v Ajdovcu po 1 K. — Bog povrni!

„Bibel-Babel.“

Nekaj opazek k Deltzschevemu vprašanju. M. Slavlč.

Čenjaki asirijologi se že precej časa bavijo z izkopavanjem razvalin po stari Babiloniji, in odkar se je pred blizu sto leti posrečilo razvozlati klinopisne alfabete, je dospela asiriologija že do prav lepih uspehov v zgodovinskem, zemljepisnem, narodopisnem in kulturno-zgodovinskem oziru.

Z znanstvenimi pridobitvami asirijologije se je razjašnjevalo tudi sveto pismo z velikim uspehom, in marsikatero mesto je postalo razumljivo, ki nam je bila prej zagonetka. O Baltazaru n. pr., ki je znan po „mene, tekel, phares“, poroča sv. pismo, da je bil zadnji babilonski kralj, in da so za časa njegovega kraljevanja Perzi razrušili Babilon in uničili babilonsko kraljestvo. Stari zgodovinarji, Herodot, Ktezij, Beroz in dr., pa omenjajo kot zadnjega babilonskega kralja Naboneda. To domnevo nasprotje je razvozljal Anglež Taylor, ki je našel napis, kjer se imenuje Baltazar sin Nabonedov. Na drugih napisih se je nadalje našlo, da Naboned ni bival vedno v Babilonu, in da ga je tam nadomestoval njegov sin Baltazar kot sokralj. Toraj ima Herodot prav, če imenuje zadnjega babilonskega kralja Naboneda, krivo pa tudi ni poročilo sv. pisma, ki se ne briga za Naboneda, ampak pripoveduje le oni velevažni dogodek, ko je razdejal Cir stari Babilon pod poveljstvom Baltazarjevim.

Mnogo je v tem oziru od asirijologije pridobila veda o sv. pismu, in morali so umolkniti klevetniki, ki so očitali staremu testamentu sv. pisma neresničnosti. Enako dobro služijo sv. pismu tudi izkopine pri El-Amarna v Egiptu, ki so nam razkrile del egiptskega državnega arhiva iz dobe Mozesove, toraj časa v katerem pišejo Mozesove knjige.¹⁾ Prej so tem knjigam očitali nasprotniki sv. pisma marsikatero zgodovinsko neskladnost. Sedaj se morajo podvreči črepinam iz starodavnosti in napisom na njih. Asirijologija je potrdila poročila sv. pisma med drugim tudi v tem, da so se našli spomini na raj, vesoljni potop i. t. d. razun pri Grkih in Rimljanih (prim. Ovid, Metam. I.), v novejšem času tudi pri Babiloncih. Seveda so ti spomini nejasni in otemneli, ali iz lupine raznih paganskih pravljic se lahko izlušči resnično jedro.

¹⁾ Prim: Dr. Jos. Rieber, Die El-Amarna-Tafeln und ihre geschichtliche Bedeutung, „Kultur“, IV. 1. (1903), str. 161.

Tako je bilo stanje tega vprašanja do nastopa asirijologa berlinskega profesorja Delitzscha ki je o tej stvari prvič govoril že l. 1901, drugič pa — in to predavanje ravno je vzbudilo toliko hrupa — dne 12. prosinca t. l. v prisotnosti nemškega cesarja.

S svojim govorom je hotel prav za prav delati reklamo za nemško orijentalско društvo, kakor se razvidi iz sklepnih besedi njegovega predavanja: „Auch wir bekennen uns zu dem Geschlecht, das aus dem Dunklen ins Helle strebt. Getragen, gleich den archäologischen Unternehmungen der anderen Nationen (Angleži in Amerikanci so že mnogo storili v tem oziru), von der wachsenden Teilnahme unseres Volkes und der tatkräftigen Unterstützung unserer Regierung, wird die deutsche Orient-Gesellschaft, die zuletzt — erst seit drei Jahren — auf dem Plane erschienen, ihren Platz gewiss ruhmvoll auch an jener Sonne behaupten, die drüben im Osten aufgeht aus den geheimnisvollen Hügeln.“¹

Kar je povedal Delitzsch v svojem govoru, je pred vsem že znana resnica, da se nahajajo pri Babiloncih pravlјice o vstajenju sveta, o raju, o vesoljnem potopu, in da so imeli tudi oni nekake zapovedi enake svetopisenskemu dekalogu, posebno take, ki odgovarjajo peti, šesti in sedmi božji zapovedi. Nekaj novega pa je povedal, ko je povdarjal, da je našel na treh napisih ime Jahve, kakor so imenovali Izraelci Boga. Toda veščaki v čitanju klinopisov trde, da je Delitzsch tukaj napačno čital. A s tem imenom Jahve (Jehova) je mislil Delitzsch najbolj podpreti svoja izvajanja. Rabinec dr. Feuchtwang, ki je o tem predmetu govoril v znanstvenem klubu na Dunaju, je dokazal obilnemu občinstvu na klinopisnem prepisu dotičnih mest, da je nemogoče čitati tako, kakor hoče Delitzsch. Definitivno pa se to še ne da določiti, ker je pisava slaba, vsebina napisa pa je popolnoma privatnega značaja, nekake pobotnice. Po dr. Feuchtwangu se glasi tretji napis: „Iti Ningirfu pišem to, jaz Ja-u-um-ilu. Bogovi Marduk in Samas naj ti dasta dolgo življenje. Kakor veš, sem dal neki sužnji prostost. Moral sem jo izplačati. Dosti me je stala. Premoženje sem moral plačati. Sedaj moram odškodovati Arad Istar-a. Pošlji mi tri drahme srebra, za katere si bil porok, in dve drahmi srebra Sesamu od svojega lastnega dolga — —“ Ta napis je iz časa elamitske dinastije (od l. 2506—2202 pr. Kr.). Ime pisca je Ja-u-um-ilu, kar pomeni „Bog je“ ali „Bog zapoveduje“. Ali Delitzsch je čital na prvih dveh napisih pri sličnih imenih „Jahve“ in misli, da je pri imenu Ja-u-um-ilu v prvem slogu skrčena oblika besede Jahve. V prvem napisu se namreč imenuje lastnik nekega posestva, ki ga je zamenil, po

¹) Babel und Bibel. Ein Vortrag von Friedrich Delitzsch. Berlin 1903. Str. 51.

Delitzschu Ja-a-ve-ilu — drugi čitajo Japi-il; na drugem pa se govori o posestvu ki leži „pri Ja-us-pi-ilu“, po Delitzschu „Ja-a-ve-ilu“.

V znanstvenem oziru toraj Delitzsch ni povedal dosti novega. Vzburil pa je s svojim govorom vendar le veliko hrupa posebno med protestanti, ker je izvajal iz sličnosti sv. pisma z babilonskimi poročili popolnoma nove posledice. Ne tako, je menil; svoje babilonske vede ne bomo več vporabljali v prilog sv. pismu, ne bomo ga več podpirali, ampak te črepine bomo vrgli proti sv. pismu, da ga razbijemo in s tem uničimo razodeto vero. Kar je sličnega pri Babiloncih in v sv. pismu, je rekel, to so si Izraelci izposodili pri Babiloncih: sv. pismo je posnetek babilonskih bajk; toraj proč s temi bajkami, proč s sv. pismom, proč tudi s Kristusom, ki je umrl — za te bajke: proč s krščanstvom, živela le svobodna, prosta veda! Teh posledic seveda ni izrekel tako očitvidno, v drugi izdaji svojega govora je celo popravljal nekatere izraze, vendar je namen njegovih izvajanj ta, podati dokaz, da so monoteistično idejo Izraelci vsprejeli iz babilonske prosvete, da je toraj odveč vera v starozakonsko božje razodetje.

Oglejmo si toraj, ali so tudi s samega znanstvenega stališča brez ozira na razodetje te trditve upravičene.

Da ima sv. pismo marsikaj sličnega s podatki sodobne prosvete, je samo ob sebi umevno. Zanikati morejo kaj takega le taki protestanti, ki mislijo pri sv. pismu na besedno navdahnjenje, pri katerem bi sv. pisatelj ne bil nič drugega kot pisalni stroj, da bi bila toraj od sv. Duha vsaka beseda, da vsaka črka, vejica in pika. Dozdeva se nam, da je imel tak pojem o sv. pismu tudi Delitzsch, ko se je spravil nadenj, da ga zavrže.

Nam nikakor ni treba tajiti take sličnosti sv. pisma zlasti ne z babilonskimi podatki. Popolnoma neznanstveno in nelogično pa je, ako se iz takih sličnosti sklepa, da je sv. pismo le kopija babilonskih pravljic. Znano je n. pr. da se poročilo o tem, da je Bog iz prsti vstarel človeka, ne nahaja samo pri Semitih — Izraelcih in Babiloncih — ampak tudi na Kitajskem, med črnci v Afriki in pri ameriških Indijancih; spomin na vesoljni potop se ni ohranil samo v klinopisih, ki so pač starejši kot končno od Boga navdahnjeno poročilo starega zakona, in pri Grkih in Rimljanih, mi ga najdemo po celem svetu, celo na Avstralskih otokih v Velikem oceanu. Po Delitzschevi logiki bi morali toraj sklepati, da si je Mozes izposodil nekatere dele svojih knjig iz Canada, druge zopet iz centralne Afrike, kar je pa seveda jako verjetno!')

*) Prim. Zur Delitzsch-Frage. Vaterland 44. letn. št. 38. str. 3 in 4.

Iz teh in enakih sličnosti sledi le, da je skupni vir iskati v prarazodetju, iz katerega so si vzeli razni rodovi te verske zaklade s seboj na zemeljsko potovanje, ko so se razpršili po celem svetu. Prepuščeni samim sebi so si na tujih tleh, brez vodstva božjega, popačili svoje srce in svoj um ter primesili resnici razne bajke in pavljičice, dočim je izraelsko ljudstvo vodil Bog in se mu razodeval po svojih prorokih.¹⁾

Da so se ohranili tudi pri drugih narodih spomini na raj, na vesoljni potop i. t. d., je toraj naravno in dokaže samo istinitost dejstev. Pa tudi to nič ne škoduje sv. pismu, da se nahajajo že pri Babiloncih slične zapovedi, kakor jih je zapisal Mozes v obliki desetih božjih zapovedi po božjem navdahnjenju. Saj božje zapovedi niso nič drugega kot izraz naravnega zakona, ki je zapisan v srcu vsakega človeka, in znano je, da se ni našel na svetu še noben narod brez morale in moralnih zakonov; in naj jih kršijo še tako grdo, zavest se je ohranila, da to in to dejanje ni dovoljeno in da jih more božanstvo za prestopke kaznovati, radi tega tudi noben narod ni in ni bil popolnoma brez slušbe božje in brez darov, da bi bogove potolažil.

Če so tedaj že Babilonci poznali naravne moralne zakone, nikakor ne škoduje sv. pismu in sv. veri, pač pa postavi na laž trditev, da se je krščansko nraunoslovje razvilo šele s časom; prazna je toraj t. zv. „Entwicklungsmoral“, ker so imeli take zapovedi že Babilonci.

Delitzsch je pa tudi tu močno pretiral, kakor je dokazal dr. Feuchtwang posebno glede sobote. Delitzsch je namreč mnenja, da so tudi soboto sprejeli Izraeli od Babiloncev. Dr. Feuchtwang pa je kot asirijolog dokazal, da Babilonci niso posvečevali vsakega sedmega dneva, pač pa so imeli nekatere „prepovedane dni“, ob katerih se to in to ni smelo zgoditi, n. pr. kralj se ni smel voziti, ampak je moral hoditi peš, zdravnik ni smel položiti roke na bolnika i. t. d. To so bili tedaj „črni dnevi“ dies nefausti, nekaki nesrečni praznoverski „petki“, ki so bili ob različnih dneh meseca n. pr. 5. 14. 19. i. t. d., toraj nimajo nič opraviti z izraelsko soboto, dnem veselja v Bogu. — In ko bi tudi poznali drugi nardi tako soboto, in ko bi jo bili imeli tudi Babilonci, bi iz tega nikakor ne sledilo

¹⁾ Zanimiva je tale opazka v „Vaterland“: „Postavimo tale slučaj: Vi, veleučeni g. profesor predavate na vsučilišču o kakem znanstvenem vprašanju, in en izmed Vaših učencev stenografira doslovno za Vami v zvezek, na kateri je slučajno zapisal tudi datum. Po preteku desetih, dvajsetih let priobčite Vi tisto svoje predavanje v tisku. In zopet po preteku sto ali dvesto in več let dobi slučajno kak učenjak v roke zvezek učenca in Vašo knjigo. Ali bi imel ta prav, ako bi sklepal, da ste Vi, veleučeni g. profesor, plagirali svojega učenca? Ali ni enako pri prarazodetju in razodetju? Prim Vaterland 44. letu. št. 40, (večerni l.) str. 3.

to, ker hoče Delitzsch, ampak to, da je sobotno posvečevanje prastaro, kakor je tudi Mozes to naredbo le sankcioniral, nikakor pa ne na novo uvedel.

Neresnično je tudi to, ako Delitzsch misli, da so dobili Izraelci monoteistično idejo od Babiloncev.¹ Strokovnjak v asirijologiji, profesor Hilprecht iz Filadelfije, je imel v Berlinu predavanje, v katerem je pa dospel do ravno nasprotnega zaključka kot prvotno Delitzsch. On pravi: „Ves ta narod (babilonski) je šel spat s priznanjem na ustnih: naši bogovi so mrtvi! Pretresljiva, strašna podoba! Razvaline, trhnoba! In odtod naj bi si bil prinesel Izrael svojo čisto monoteistično idejo o Bogu? Iz te propale Babilonije? Po štirinajstletnem delu priznam tukaj na javnem mestu, da pripadam radikalno drugemu nazoru. Ta se zrcali v besedah Izaije: Kako si pala iz nebes, ti lepa zvezda danica (Babilonija) — namreč iz visočine petega in četrtega tisočletja.“

Še nekaj naj kratko omenimo. Za časa „eksaktne“ darvinistične vede je postalo dogma, da so naši sodobni „divjaki“ nekaki ostanki onih pranasrodov, ki se že bližajo prehodu k zverinam, da je toraj tudi njihovo verovanje ono prvotnih, še zverinam podobnih rodov: oboževanje mrtvih predmetov (fetišizem) in zlih duhov (animizem). Darwinistični fanatiki seveda ne bodo opustili te svoje zmote; toda trezno preiskavanje onih rodov, ki stoje dandanes na najnižji stopinji prosvete in so se od nekdanj upirali tujim vplivom, preiskavanje, ki se je gojilo posebno od strani Angležev, je dognalo, da imajo in so imeli vsi ti narodi praidejo o enem dobrem božjem Očetu, ki hoče srečo vseh in le nerad kaznuje. Monoteizem, vera v enega vsedobrega Boga je toraj pravera, ona je pramisel (Elementargedanke) celega človeštva kakor tudi naravni moralni zakon. Nekdanj je bilo vse to skupna last človeštva, a dočim so se oddaljili ostali narodi vedno dalje od istine, je Božja milost Izraelcem ohranila pravo verstvo in jih branila ravno tudi proti vpljivu Babilona, kjer išče Delitzsch njegov izvor.²)

Katoliška cerkev je pri tem prepiru ostala mirna. Izkopine v stari Babiloniji, kakor sploh vsaka prava veda, morejo nauku sv. cerkve samo koristiti. Prej so nasprotniki sv. pisma vedno dokazovali, da ni mogoče, da bi bilo sv. pismo nastalo v tako starem času, da se nahajajo v njem zgodovinske neresničnosti i. t. d., nasprotno je Delitzsch hotel dokazati,

¹) V novejšem času se itak že brani te trditve rekoč, da je sam povdarjal mnogo-boštvo Babiloncev.

²) Prim. Zur Delitzsch-Frage, „Vaterland“ 44. let., št. 38, str. 4.

da so Izraelci le kopirali starejša babilonska poročila, kar je seveda oboje velika zmota. Pač pa se je kot resnično dokazalo iz klinopisov že marsikatero mesto v svetem pismu, nobeno pa še ne kot neresnično. In tako bo tudi ta „babel-bibel“ le služil pravi veri, zakaj „vsaka posvetna znanost je rojena služabnica bogoslovja, če hoče ali ne“, saj je eden in isti Bog, ki se nam je nadnaravno razodel, in ki nam daje naravno luč razuma.

Kam si zašlo srce moje?

Pestrih rož mamljive boje
bajnih biserv zakladi — — —

Kam si zašlo srce moje?
V kraj bogastva in pomladi?

Ne, to paradiž je sreče;
Srce deklice ljubeče.

Ah, in ta nebroj skrivnosti
mje njenih je kreposti.

Leo Levič

Malko logike.

Otvoreno pismo o vjeri i domoljublju.

Dragi druže! — Od kad smo se u veljači t. g. u dvorani ov-dječnjega sveučilišta razgovarali o neakvim logičkim krugovima, nije se stvar ni za korak naprijed pomaknula. Mi bi se mogli o stvari i opet usmeno porazgovoriti, ali sva je prilika, da bi sve ostalo opet pri starom. K tomu sam uvjeren, da nijesi sam, nego da Vas ima mnogo, koji u tom poslu jednako mislite. Za to evo odabrah drugi put, da Tebi i Tvojim sumišljenicima istodobno pokažem, kako je nestalno, da nelogično Vaše načelo različnih krugova.

Pismo je za raspravljanje mnogo bolje, jer riječi lete, a često se čovjek i zareče ili preskoči na drugo, pa treba raspravu siliti na pravi put, čim se gubi mnogo vremena, i napokon se ljudi rastanu ne obaviv ništa, kao što se je i nama zadnji put dogodilo. U pismu je čovjek mnogo hladniji i pristupniji istini, koju svako čuvstvo može zasjeniti, a i zastrijeti, ako se prejako pojavi, što se često događa u živahnom usmenom raspravljanju. Na papir se vrstaju razlozi zakonitim putem, što pomaže, da se prije razjasne pogreške i, što je glavno, kod javnog

pisma čitaju i drugi, za to je objektivnost mnogo sigurnija. Ne ćeš mi dakle zamjeriti, što udarih ovim putem.

Raspravljali smo o vjeri i domoljublju. Mi smo oba uvjereni, da su to dvije uzvišene ideje, divne stvari, vrijedne da se za njih žrtvuje svaka stvar, pa i zadnja kapljica krvi. Jedna i druga ideja leži duboko u grudima svakoga čovjeka: mogu se iskvariti, ali izbrisati nikada. Za onu prvu nam kaže povjest jasno, ali ni druga mnogo za njom ne zaostaje, a ako narod stisnemo na nekoliko obitelji, kako je to kod neprosvijetljenih naroda običaj, onda idu usporedno. Razilazili smo se samo u tom, što sam ja tvrdio, da domoljublje ima svoje mjesto u vjeri, te da ne mogu doći u sukob, dok si mu Ti davao mjesto izvan vjere. Tebi su vjera i domoljublje različni pojmovi, koji se dadu predstaviti s dva nedodirna kruga, koji su jedan izvan drugoga.

Slijedeći Arnolda¹⁾ zovemo različne one pojmove, koji ne pripadaju istomu rodu n. pr. srp i mašta, brod i savjest, zvijezda i grob; ili: žut i zvuk, tvrd i mirišljiv, gorak i hrapav, ili kako Ti tvrdiš; vjera i domoljublje. Kako si se kod ovoga porezao, možeš odmah opaziti, ako sravniš gornje primjere s Tvojim: Gornji su primjeri raznoga roda, s raznim djelovanjem, s raznom svrhom, i pripadaju raznim sjetilima. Vjera i domoljublje su sasma drukčije, oni su djelovanje jednoga te istoga izvora (razuma i volje), samo se razlikuje njihov predmet (objekt). S jedne strane spoznanje i ljubav prema Bogu, s druge strane to isto prema domovini i, ako ćeš ići dalje: prema obitelji i sebi samomu. Jasno je dakle, da su vjera i domoljublje istoga roda, spadaju u čovječja čuvstva, i za to su jedan u drugom, a ne jedan izvan drugoga.

Možda Te je zaveo na krivi put upravo Arnold²⁾ s jednim vrlo nezgodnim primjerom o slonu: „Velik, mudar i siv nalaze se u pojmu slona“. Vjeru si izjednačio sa slonovom „mudrošću“, a domoljublje s veličinom, koju si zamijenio (dakako netočno!) s odanošću prema gospodaru, za to je izišao smisao tvoje tvrdnje ovako: Slon može biti mudar (paži na riječ!) i bez odanosti, a isto tako odan gospodaru bez mudrosti, dakle može i čovjek biti dobar katolik, a da ne mora biti dobar domoljub, kao što može biti i dobar domoljub, a da ni nije dobar katolik. Ili s drugim riječima: privatnom životu budi vjernik, a u javnom je dosta da si domoljub; ili još kraće: Vjera je privatna stvar. Evo, kamo nas vodi pometnja pojmova, akoprem započimlje

¹⁾ Logika. Zagreb, 1888. str. 23.

²⁾ Ondje.

s nedužnom „slonovom mudrošću“. Možda su Ti bili pred očima ljudi poput Zole, Cocco-Ortu, kakvih imamo i u Hrvatskoj, koji znadu vrtjeti „Janovu glavu“ s vjerom, odgojem djece i javnim životom? Što bilo da bilo, očividno je, da slon može biti bez „mudrosti“ i bez odanosti prema gospodaru, a ipak je pravi, pravcati, savršeni slon, koji odgovara svrsi, što mu ju je Stvoritelj namijenio. S vjerom i domoljubljem ne ide tako. Čim se čovjek rodi, pripada Bogu, kao svome prvome uzroku, i narodu, u kome je svjetlo ugledao, za to su mu vjera i domoljublje nužne dužnosti, i ako ih ne vrši, ne odgovara svojoj svrsi, i za to će jednom polagati račun pred vječnom Pravdom.

Arnoldovu logiku navadjam za to, jer smo iz nje negda zajednički „morali“ učiti spomenuti dio. Meni to onda nije išlo u glavu, a nijesam mnogo niti mario, ali se čini, da nijesi ni Ti bio srećniji od mene, jer inače teško da bi stajao na sadašnjem Tvom stanovištu. Kažeš naime, da si katolik i da nijesi bacio vjere u kut, kako to visokoškolci često učine, a najprije oni Tvoje struke. Vjerujem Ti, i za to Ti čast, ali drži se i logike, jer vjerovati i ponižavati vjeru do jednostavnog nuzgrednog svojstva poput „slonove mudrosti“, ne može nikako da bude zajedno.

Vidiš, da s rastavljenim t. j. različnim krugovima ne možemo raspravljati o vjeri i domoljublju, za to ih potražimo na pravom mjestu. Vodja neka nam bude opet Arnold¹⁾, gdje radi o „opsegu pojma“ s ovim riječima: „Pojam, koji više predmeta obuhvata, imade **veći** dotično **širi** opseg, onaj pak, koji ih manje obuhvata, imade **manji** dotično **uži** opseg. Pojam s većim opsegom općenitiji je od onoga s opsegom manjim. Tako pojam Ivana Mažuranića (**a**) obuhvata njega samoga, pojam Hrvata (**b**) obuhvata mnoštvo individua, a pojam Slavena (**c**) obuhvata još više njih. Isporedimo li k tomu pojmove čovjeka (**d**), organskoga bića (**e**) i bića tvarnoga (**f**), to ćemo opaziti, da prvi obuhvata već sve ljude, drugi jošte sve životinje i sve biline, a treći napokon i sve ostalo.“ — Ako Ti se mili risanje, nariši pet nejednakih istosredišnjih (koncentričnih) krugova, pa najmanjega označi s **a**, većega s **b** , a najvećega s **f** i imaš ćeš jasnu sliku nadređenih, podređenih i usporednih pojmova.

Nije još tim svršeno sve, jer sav ovaj svijet ne opstoji po svojoj biti kao ni nijedan njegov dio; on nije nuždan, mogao bi i ne biti. On dakle ima svoj početak u nekom drugom nužnom biću — u Bogu. Na ovo moraš osobito paziti, da svi stvorovi sa svim svojim mo-

¹⁾ Ondje str. 20.

ćima i česticama, stanicama i atomima ovise o Bogu, inače bi neovisni djelovi bili sami bogovi. Za to možemo nekako reći, da je Bog najopsežniji pojam za sva moguća bića, no nipošto onako, kako je stvarno biće najopćenitije u redu od Ivana Mažuranića. U Ivanu Mažuraniću nalazimo djelove stvari, dušu, slavensku, hrvatsku krv i njegove osobne vlastitosti spojene u jedno, ali ne nalazimo dio biti božje. Materijaliste i panteiste misle, da je čovjek kao i svaka stvar čestica Boga, bit njegove biti, ali za to i jest njihovo najviše biće najsavršeniji apsurd, koji je sama tvar i misli, ograničen i neograničen, dobar i zao, nemoćan i svemoguć, razuman i bezuman, jednostavan i djeliv odnosno sastavljen, a po nekojima čak takav, koji opstoji i neopstoji. — Bog je u toliko najopćenitiji, što je uzrok svega, i za to mu se ništa oteti ne može. Pripazi malko na ove šire pisane riječi.

Ne čudi se, što ovako jednostavno navadjam materijalizam i panteizam kao braću zajedno, jer oni su u stvari posve jednaki, a razilaze se samo u imenu. Sve jedno je, ako kažem, da opstoji samo tvar, ili da se je duh razvio iz stvari, da se je tvar razvila iz duha, ili da je dio duha: Svuda je jednako protuslovlje.

Kažeš, da si katolik, ali me Tvoje riječi sile na misao, da nijesi s katekizmom u najboljem prijateljstvu, pa da vjeru slabo pojmaš. Malena je ta knjižica, katekizam, i vrlo jednostavna, no uza sve to izbija na površinu njezino nepoznavanje. Jamačno si i sam imao prilike da opaziš, kako su najžešći u napadanju na našu sv. vjeru upravo oni, koji se u nju najmanje razumiju: Što ćeš? Čovjek se najvoli počesati ondje, gdje ga svrbi.

Tvoje je stanovište plod državne škole i mnogobrojnih knjiga, koje si čitao na žalost bez sreće u njihovom izboru. Čitao si knjige protivjerske, a na katoličke se nijesi obazirao, pa Te je „udruživanje pojmova s lijepim riječima“ zavelo na gornje zaključke. Za to mislim, da se ne ću prevariti, ako malko „vraćam“ i rečem, da Ti misliš i znanost od vjere rastaviti.

Zar ne?

Pošto se želim držati naših krugova vjere i domoljublja, ne možem Ti o znaosti detaljnije pisati. Naći ćeš o tom lijepu raspravu u „Vrhbosni“ t. g. br. 1.—3. Možeš pročitati, ovdje je dosta ovoliko.

Vjera i znanost imaju za svoj predmet „istinu“ na raznim stupnjevima: jedna u Stvoritelju, druga u stvorovima, ga kao što između Stvorca i stvora ne može biti protuslovlja, ne može da biti ni između vjere i znanosti. Da Ti bude stvar jasnija, recimo mjesto vjere — teologija, a mjesto znanosti u opće — prirodoslovlje. U teologiji tražimo i nalazimo

stinu po vrelu božanske objave, pa čim smo stalni, da je nešto Bog objavio, stalni smo, da je to istina, jer Bog ne može lagati.

Sada možeš razumjeti, kako je katolik stalan u svome istraživanju: Čim dodje do kakve hipoteze protivne božanskoj objavi, znade, da nije dobra i počimlje pokus na novo, dok ne nadje valjan zaključak. Ako Ti se možda ovo ne svidja, a Ti mi iznesi samo jedan jedini primjer, gdje se vjera protivi „znanosti“, pazi: znanosti, a ne kojekakvim teorijama. — Vratimo se k našim krugovima.

Prema gornjim riječima o nadredjenim i podredjenim pojmovima, razvrstimo razumna bića u ovaj red: Bog, ljudstvo, narod, obitelj, pojedinac. Ili uvodnim postupkom (induktivno) s hrvatskog stanovništva: 1. dobro meni; 2. dobro mojoj obitelji; 3. dobro hrvatskomu narodu; 4. dobro slavenstvu; 5. dobro čovječanstvu i napokon kao početku i koncu svega 6. dobro Bugu.

Iskustvo nam kaže, da čovjek dolazi na svijet slab i nemoćan. Sto bi od njega bilo bez izvanredne njege majčine i skrbi očeve? Ali ne samo časovite skrbi, skrbi od nekoliko dana, nego je nuždan redoviti dugotrajni odgoj, a toga se bez obitelji ne da niti pomisliti. Samoljublje roditelja i djece mora da se žrtvuje na korist cijele obitelji. Obitelj je najjasniji dokaz proti sanjarijama onih, koji misle, da se je zadružni život razvio iz pustoga samoljublja (egoizma). Kakvo samoljublje može namamiti majku, da tolike noći probdije i suze prolije uz svoje bolesno dijete, za koje svi liječnici kažu, da mu od ljudske pomoći nema spasa? Tu je neki viši zakon, koji čuva obitelj i vodi cijeli ljudski rod k zajedničkomu, višem, jedinstvenomu cilju. Kao što se pojedinac mora da žrtvuje za cijelu obitelj, tako se i obitelj mora da žrtvuje za spas naroda. Ali možemo li ovdje stati? Možemo li reći razumu: Ne smiješ dalje! Nipošto. Za pravo dobro cijeloga čovječanstva, moraju da se žrtvuju svi narodi upravo onako, kako se moraju žrtvovati sve obitelji za dobro cijeloga naroda. Neću di se, jer se dobro cjeline vraća k pojedincima.

Ponovimo sve stupnjeve izvodnim (deduktivnim) načinom. Sve, što koristi cijelome čovječanstvu, koristi i Slavenima i Hrvatima i mojoj obitelji i meni. Svaki od ovih potonjih t. j. Slaveni, Hrvati, obitelji, pojedinci imaju još po više svojih posebnih koristi, za koje se moraju posebno i skrbiti. Te posebne koristi i potrebe rastu kao nekakova zgrada na osnovu općih koristi i potreba, pa kao što se ne može razumno graditi zgrada bez osnova, tako ne smiju ni pojedini narodi tražiti samo svoju korist bez obzira na cjelinu t. j. bez obzira na pravdu, jer pravda kaže: svakomu svoje, a koji misli samo za se, on ne pazi na pravdu, nego na jakost svojih mišica, što znači: borba za opstanak u smislu

darwinista t. j. ne ište se pravo nego: tko je jači, taj kvači! — Kao što svaki podređeni pojam ima sve oznake nadređenoga pojma i još neke posebne, tako se mora razvijati i korist od cijeloga ljudskoga roda do svakoga pojedinca: Nigdje se ne smiju kositi i križati nego slagati i popunjivati. A sva ta cjelina ljudskoga roda, naroda i pojedinaca ovisi o svome Stvoritelju i k njemu mora da teži. Što se od njega otimlje, ruši cijeli poredak, i jao onome narodu, gdje prevlada takav elemenat. Kao što buntovnici izazivlju mržnju vladarevu, tako otpadnici izazivlju šrdžbu božju. Takovi stvorovi slijede krivdu, ali će s njom i propasti, jer pravda mora da pobijedi!

Zar ne da su katolici nedomoljubni, kad eto uče, da su svi ljudi u rodu, da moramo ljubiti sve narode pa i neprijatelje svoje? O hrvatstvu katolika nema govora!

Po malo, dragi, po malo! — Katolicima je uzor Gospodin naš Isus Krist, pa gdje je u njegovom životu i najmanja pogriješka proti židovskome narodu? Ili Ti se možda ne sviđa, što je proti „liberalnoj gospodi počeo govoriti i tako „**smutio**“ narod?“ Ti Gospodinu ipak ne prigovaraš, nego još navadjaš njegove riječi: „Jao onome, po kome smutnja dolazi!“ a taj bi po Tvojem mnijenju bio katolik, odnosno novo hrv. katoličko društvo; ili možda misliš na me? Među tim da dobro razumiješ one riječi našega Spasitelja, navedoh Ti dotična mjesta sv. Pisma, da pogledaš cijeli smisao¹⁾. Isukrsta su slijedeli apostoli i slijede ga svi pravi katolici. Ne kanimo se nabranjanja, samo pokušaj odgovoriti na naše domaće pitanje: Tko je najčvršće stajao na braniku hrvatskih prava? Tko je ušćuvao hrvatsku svijest? Tko je doprinio najveće žrtve? Katolici, svećenici, redovnici, od kojih u prvom redu Franjevci! No pustimo to. — Zar nije čovjeku košulja bliže od kaputa? obitelj bliže od naroda? narod bliže od ljudskoga roda? Katolička nam vjera nalaže ljubav svih ljudi, ali zar za to lišava djecu ljubavi i dužnosti prema roditeljima? Bog nije došao na svijet, da obori zakon (prirodni i Mojsijev) nego da ga popuni²⁾, za to katol. vjera ne može i ne smije da zapusti ljubav roditelja i domovine, pošto je ovima mjesto u prirodnom zakonu. Ne! vjera nas ne uči, da budemo nedomoljubni nego domoljubni, i u toj nas ljubavi krijepi svojim nebeskim

¹⁾ Luk. XVII. 1., Mark. IX. 41.; Mat. XVIII. 7.

²⁾ Srvani još: Lev. IV. 3.; Num. XXXI. 16.; 2. Reg. XII. 14.; 1. Esdr. VIII. 22, Prov. XXVIII. 10.; 2. Mach. VI. 24.; Math. XVII. 26.; Marc. IX. 42.; Rom. XIV. 1. 15 1. Corinth. VIII. 10., X. 32.; 2. Cor. VI. 3.; 1. Thess. V. 22. Osobito Ti preporučam: Exod. XXXIV. 12.; Deut. VII. 2. 16.; Math. V. 29.; XVI. 23.; Rom. XVI. 17.

³⁾ Mat. V. 17.

darovima, koje ne može da okusi, tko katolički ne živi. Čuj! vjera nas čuva, da ne padnemo u bezumni liberalni apsurd apsolutne narodnosti! Na tom je polju sotona smutio glave, pa je svim katolicima sveta dužnost, da sa svojim vodjom rimskim Papom, Kristovim namjesnikom, rade proti smutnji i sablazni, jer jao onome, po kome smutnja dolazi, kao i onome, koji je izravno ili neizravno potpomaže!

Kad smo već kod apsolutne narodnosti, dozvoli mi još par riječi za naše liberalce, koji misle, da su uzeli narodnost u monopol. — Ja svakako odobravam sredstva, kojima se sam služim (ljubi bližnjega kao samoga sebe!), za to javno priznajem ona ista sredstva i drugomu. Dašto da toga liberalci ne će, jer oni rade po načelu: meni sve, a tebi ono drugo, što preostane! Ali ni drugi ljudi njesu bez pameti, pa milom ili silom hoće da i oni štogod dobiju. Ako nekome dobro činim, tražim, da se i on prema meni pristojno vlada; ako nekoga napadam, dajem drugomu pravo, da i on meni isto tako odvrati. Ako ja vičem za se apsolutnu narodnost, priznajem to isto i drugima. Ja ću vikati, da sam ja ugnjetavan, a on će vikati, da on tipti! I tko će nam suditi, kad je narodnost najviše suđište? Promisli sada, što bi bilo od nas Hrvata, da se naši susjedi strogo prihvate načela naših liberalaca? Ma bili mi ne znam kako složni, oboriti će nas s oružjem, što im ga t. zv. domoljubi u ruke stišću, jer su od nas jači i brojniji: veća riba manju jede..... Ovo Ti je „argumentum ad hominem“ za hrvatske liberalce apsolutne narodnosti Pod krinkom „čistoga“ domoljublja propast hrv. naroda! Zar misliš, da ćete naći kakav drugi izlaz spasa izvan katoličke vjere? Varate se: „Krist je put, istina i život, i nitko ne dolazi k Ocu nego po njemu“). Hrvati se moraju vratiti na pravi put, jer bi hitro moglo biti prekasno. Igra s riječima i kićenim rečenicama slijepi plitkoumne.

Još mi je jedna na jeziku, čuj je: Vi svi vičete, da se borite za pravo, za stara prava hrvatskoga naroda. A što je pravo? Pitanje Ti prepuštam. Možeš se popitati kod Tvojih liberalnih drugova, i ja kriv, ako ne dobiješ od svakoga drugu definiciju, a da o tumačenja njezinom ni riječi ne kažem! Za što se dakle borite? Gdje Vam je pravo? Borite se za jednostavno subjektivno mnijenje pojedinih vikača, koji svojom vikom i bukom znadu za prodaju svoje robe (mišljenja) činiti bolji reklam, a o kakvim osnovnim načelima ni spomena. Na svoje sam uši čuo, „da su načela za to, da ih se ne drži“! Na zdravlje!

Toliko o apsolutnoj narodnosti po posljedicama, a sada Te pitam, ima li barem kakvu sjenku logičnoga smisla? Ako je promotrimo prema

¹⁾ Ivan XIV; 6.

gornjoj razdiobi u opsegu pojma „narod“, vidimo, da nema upravo ni kakva osnovnoga znaka, jer, ako odstranimo Boga, moramo silom logike ići ili k apsolutnom čovjekoljublju ili k apsolutnom samoljublju (egoizmu). Ili-ili, ali k domoljublju nikada po zdravoj pameti. Bez Boga i vjere nema tu izlaza, jer vjera istom odredjuje mjesto i put k pravom domoljublju, dok je, kako vidiš, apsolutna narodnost pravi nesmisao — „za opseniti prostotu“! Ne budi Ti žao, ali tako je i nikako drukčije!

Blažena logika! Ne će nego pod nos liberalcima. Kod naših krugova smo Boga postavili na najviši stupanj, ali ga nijesmo sa stvarima pomi-ješali nego smo u njemu našli uzrok svega. Upravo s toga razloga, što se bez Boga ništa ne događa, pa ni najmanji titraj sićušnoga atoma, mora da bude svaki naš čin (dakle i domoljublje) u skladu s voljom božjom. Pazi sada, dragoviću moj: Vjera ravna odnošaj čovjeka prema Bogu, vjera, Bogom objavljena jedino-prava vjera; pa kao što se bez Boga ne miče nijedna misao, nijedan kucaj srca, nijedan trzaj najsitnije stanice, tako vjera obuhvata čitavoga čovjeka: sve njegovo djelovanje. Kao što nijedno djelovanje ne smije da ide proti Bogu, tako ne smije nijedno djelovanje da bude bez vjere. Sveti Pavao pozivlje vjernike neprestano, da se raduju, da se raduju uvijek, ali u Gospodinu! i što god rade, do rade u Gospodinu!¹⁾ Ja sam sada vrlo znatiželjan, kamo ćeš spraviti Tvoj različni krug domoljublja, kad već sve mora do bude u Gospodinu? Dvoje je samo moguće: ili se složiti sa mnom te metnuti domoljublje u vjeru ili ga jednostavno napustiti. Liberalci ne će ni jedno ni drugo, nego, da postave krunu svojoj logičkoj smetenosti, dižu narodnost nad vjeru. Taj je postupak izravni udarac na ljudski razum, za to iz nenaravnosti takova koprcanja brzo dolazi zadnji čin: nijekanje, neprijateljstvo i mržnja na Boga. Djelo je sotone gotovo, i veseli se, narode, koji imaš takovu gospodu!

Previše smo uljuljani zvukom lijepih riječi, treba se trgnuti i zlo istrijebiti, da ne kuži zdravoga. Ti misliš da zlo nije priljepčivo, a ja tvrdim, da jest, i da će se primiti svakoga, koji se ozbiljno ne čuva. Metni jedno gnjilu jabuku među 100 zdravih, pa ćeš vidjeti, tko će prevladati. Slično se događa i s duševnim zlom. Primjeri su i Tebi jamačno poznati, kako se dobri mladići kvare u zlu društvu.

Logika i praksa se slažu, i tko misli, da logika (teorija) može ići za se, a praksa za se, otimlje čovjeku njegovu najvišu moć — razum, i

¹⁾ Thessal. V. 16. Gaudete semper; Philipp. IV. 4. Gaudete in Domino semper, iterum dico gaudete! Coloss. III. 17. Omne, quodcumque facitis in verba, aut in opere, omnia in nomine Domini Jesu Christi. . .; I. Cor. X. 31.).

izjednačuje ga s životinjom. Od zla se moramo čuvati, a za to ga moramo spoznati i kažemo otvoreno: krinke dolje!

S ovoga stanovišta moraš gledati naše mlado hrv. katol. društvo, koje ide logičkim i jedino pravim putem k sreći svojoj i hrvatskoga naroda. Logika proglašuje apsolutnu narodnost apsurdnom, jer ona ne će da pripozna u Bogu svoga uzroka, nego sama hoće da bude bog, za to zove sve narodnosti u osudni boj, da palmu pobjede izruči ne pravdi nego jačemu. Tu vidimo drugi apsurd za hrvatske apsolutne narodnjake, koji misle, da u tom nejednakom boju ne će podleći nego nadvladati svijet. — Mi se varati ne damo. Znamo, koja nam je svrha, i znamo, da se bez pravde i pomoći božje k njoj ne može, za to treba s predsudama u kut i započeti zidati na neborivoj pećini crkve Kristove. Tu es Petrus... i iz te pećine dolazi snaga i sila u sve s njom spojene djelove. Mi dakle postavljamo osnov na tvrdo, a ne na pijesak. Tamo mu je pravo mjesto: u istinitoj spoznaji našega odnošaja prema Bogu — u katol. vjeri. Za to najodrešitije osuđujemo svaki liberalizam, a napose onaj, koji traži vjeru, ali takovu vjeru, u koju neka vjeruje neuki, siromašni puk, dok napuhnuta liberalna gospoda te vjere ne trebaju. Nas tako ne uči Lav XIII. u pismu o kršćanskoj demokraciji. Takve liberalce moramo upoznati i čuvati ih se, jer su gori od gnjilih jabuka...

Svakomu svoje! Vidiš, da ja dajem domoljublju sve, što mu ide, ne budi za to ni Ti tjesnogrudan, pa daj i Ti vjeri, što joj ide. Znam, da će se mnogi Tvoji drugovi radije odreći vjere nego da joj dadu zakonito mjesto, ali ništa za to: Krist kaže, da ne mari za one, koji su „neque frigidus, neque calidus: utinam frigidus esses, aut calidus. Sed quia tepidus es et nec frigidus, nec calidus, incipiam te evomere ex ore meo.“¹⁾ Krist traži odvažnost u vršenju vjere i rušenju zapreka, i mlake t. j. po našu „niti kuhane niti pečene izbacit će na polje. Posve pravo! Polovični značaj nije nikakov značaj i više škodi nego očiti neprijatelj. Samo pogledaj, tko Hrvatskoj našoj domovini najviše škodi. Za sada Ti kažem još ovo: Želimo znati, tko je vjera, tko li je nevjera, i ne ćemo više da gojimo guju u njedrima.

Kad dodjoh dovdje vidjeh „Hrvatsku Stražu“ i u njoj članak o vjeri i domoljublju. Ako ozbiljno težiš za istinom, jamačno ćeš ga potražiti.

Srdačan Ti pozdrav!

Beč, dne 11. ožujka 1903.

Ivan Butković.

¹⁾ Apoc. III. 15., 16.

„Je slan'ca pala.“

Odlomek iz dijaškega življenja. J. Grafenauer.

Raztrgan ves in razcapan,
Pa kmalu vse minulo bo,
in djal bom: svet, adijo!
Dijaska pesem.

ep nedeljski večer začetkom oktobra je legal na Dunaj, ko se je vračala družba dijakov z izleta na Golovec, ki so ga priredili na čast novodošlih mladih tovarišev.

Solnce je bilo ravnokar zašlo za griči Dunajskega lesa, in toneči šolčni žarki so se odbijali v oblakih, ki so deloma pokrivali nebo, in jih oblivali z divno zlato svetlobo, ki je postajala proti vzhodu vedno bolj bleda in bleda, prehajala v intenziven škrlat in dalje v vedno temnejši sivkasti vijolet. Moravsko polje, mimo katerega se je svetlikala lena Donava, so zakrivali polagoma večerni mrakovi, in gričevje, ki na vzhodu meji obzorje, se je v svojem temnovijoletnem plašču komaj razlikovalo od neba. Po mestu, nad katerim je počivala temnosiva, le napol prozorna megla, so se razžarele svetilke ob ulicah; okna po hišah so postajala polagoma svetla, lučic je vsplamtelo vedne več in več. — —

„Zapojmo eno, zdaj ko smo še bolj sami!“ reče proti svojemu tovarišu vitkorasel mladenič z majhnimi, črnimi brčicami; bil je novodošli filozof Fran Jeršič.

„Pa saj res, zapojmo eno!“ pozove družbo malo starejši Ivan Leševcevec, ki je hodil poleg Jeršiča, s katerim je bil znan že kot gimnazijec. „Tako lepo je slišati na tujih tleh domačo pesem.“

In polahnem, koprneče in tožeče je zazvenela po ozračju pesem:

„Je pa davi slan'ca pala
na zelene travnike, oj travnike,
je vso trav'co pomorila
vse prežlahadne rožice, oj rožice.“ — — —

Tako otožno, tako milo je vstrepetala pesem iz prsi, razvila svoje mehke peruti, pohitela po okolici, zazibala se po vejah in bilkah in pripovedovala drevju in cveticam o rožici, ki jo je slana pomorila; nato pa se dvignila kvišku, kvišku in izginila v višavi. — —

In že je zadonela druga, vesela pesem in za njo tretja — četrta. —

Pevaje so se približali mestu; vedno več ljudi vračajočih se z izprehoda je bilo po cesti; nekateri so poslušali z zanimanjem tuje, divne glasove slovenske narodne pesni, drugi, okoreli filistri, so zmajevali glavo nad razposajeno mladino, tretji so potegovali na ušesa, da bi uganili, kateri jezik govore mladi „doktorji“. — „Ogrski!“ se oglasi prvi; „ne, tes

is af pemiš!“ zakliče drugi, preprost dunajski meščan. — Kako bi pa tudi poznali Slovence v tujem velikem mestu, ko nas še doma le komaj in komaj priznavajo. — —

Dospeli so v mesto in počasi se je začela družba razhajati, vsak v svojo stran.

„Midva pa greva še malo večerjat“, reče Leševce Jeršiču in zavijeta jo v preprosto, toda čedno in ceno predmestno gostilno, katere posestnik je bil star, pristen Dunajčan.

Sedla sta k mizi v kotu in naročila večerjo.

„Priatelj“, je začel novodošli Jeršič, „sedaj mi pa povej po vsi resnici, zakaj tako odločno povdarjate vedno in vedno svoje katoličanstvo; ali bi ne bilo bolje, ako živimo po verskih načelih, ne da bi se brigali za druge? S tem bi tudi nasprotstvo ne bilo tako veliko med našim dijaštvom“.

„No, mogoče. Ali se pa sramujejo oni, ki pravijo, da jim je vera privatna stvar, javno povdarjati to svoje mnenje, ali se sramujejo praviti, da se ne brigajo ne za vero, ne za zapovedi?“

„Ne, tega ne; še bahajo se s tem, da ne izpolnujejo svojih verskih dolžnosti. To imaš prav.“

„In če oni, kjer le morejo govore in tudi delajo proti veri, proti našim načelom, in kažejo s tem, da jim vera ni postranska, privatna stvar ampak važna javna, kjer je jo treba sramotili in smešiti, ali se naj mi potem poskrijemo po kotih in pustimo, da zapade vse dijaštvo indiferentni, protiverski struji? Ne, nikakor ne! — In, da povem še kaj drugega, kaj je vzrok, da se toliko našega dijaštva potopi v morju materijalnosti, da ne dospejo niti do konca študij, kaj drugega kot pomanjkanje vere, dejanske vere. Kdor koče biti katoličen ne samo po imenu kakor oni tudi-katoličani, ampak tudi v dejanju, on se nikdar ne sme sramovati postaviti križ na svoj ščit, sicer je figamož, ne pa kotoličan“.

„Ali je pa res toliko propalih dijakov, kot se sliši? Menda se tu malo prerado pretira“.

„Dragi, videl boš, da jih je prav dovolj, toliko, da bi ne bilo pomanjkanja slovenskega razumnštva, ako bi bili vsi prišli do svojega cilja, ki so samo začeli, sredi pota pa krenili na stran in zagazili v blato velikomestnega življenja. Pa boš že še sam spoznal to bridko, žalostno resnico. — Kako pa doma? Saj veš, te počitnice nisem mogel domov radi poučevanja. In znanci?“

In Jeršič mu je začel pripovedovati o domu o stariših, o sošolcih, spominjala sta se onih časov, ko sta bila oba še na gimnaziji, ta osmo-

šolec, oni petošolec — — In vtopili sta se dve prijateljski duši druga v drugo. — —

Med pogovorom je bil vstal s sosedne mize bolj prileten mož z malo osivelimi lasmi, ki je bil mladeniča že prej precej časa opazoval, in se približal njihovi mizi.

„Dober večer, mlada prijatelja! E, kako me veseli, da pridem v družbo Slovencev; že več let nisem slišal slovenske besede, ker v tem okraju nimam prilike, no — — in opravi! — — da, opravi! Dosti jih je! Res, pa gospoda me še ne poznata; ime mi je Tomažič, privaten uradnik.“

Mož je bil oblečen v črno suknjo, ki je pa bila že tako oguljena, da se je vsa svetila, hlače so bile iste barve in so se svetile, če mogoče, še bolj, nekdanj bela kravata, ki je bila zapeta pod umazanim ovratnikom, je tudi že prehajala v rmeno barvo. Bil je videti po zunanosti jako zanemarjen, dočim je bilo njegovo kretanje še nekako elegantno. Govoril je počasi, in jezik se mu je že malce zapletal.

„Jako naju veseli“, in Leševce pogleda po strani proti Jeršiču, „prosim prisedite“.

„E, vi ste še tako mladi, kaj pa vi veste, jaz sem pa že star — star! Pa sem bil tudi jaz nekdanj mlad kakor vi. Ej, to je bilo lepo tedaj — — saj res — — pa ptički smo bili, ptički! — E! —“

Mož je bil videti jako zgovoren, ali pa ga je pijača napravila zgovornega.

„Veste, tudi jaz sem bil dijak. — No kaj pa gledate? Visokošolec sem bil, kakor vidva, pravoslovje sem študiral, če verjamete ali ne. — E, navdušeni smo bili tedaj, za slovenstvo, za vzore in druge take neumnosti; ej, pa je bilo le lepo tedaj. — — Sedaj je pa vse šlo po Donavi — vse, čisto vse, ostalo ni nič, čisto nič. —“

Glavo je bil povetil in je bulil v mizo, kakor da bi hotel tam čitati svojo preteklost in oživiti spomin na izgubljeno mladost. Po krepkem požirku je nadaljeval:

„Prvo leto, — — no prvo leto je šlo dobro, hodil sem k predavanjem in v knjižnico in sem se tudi učil, starši so bili veseli mojih pisem, in denarja sem dobival dovolj, ker so bili premožni. Ehe — — premožni so bili, da — — v mojo nesrečo. Poslali so mi marsikateri stotak, da bi se sin lažje učil. — — Haha, in kako se je sin učil! No začetka že, saj sem povedal, pa potem, potem, hahaha!“

„O tem, da nisem nikoli brez cvenka, so izvedeli nekateri tovariši — kaj tovariši! — pijavke so bili, pijavke, ne tovariši — — vso kri so mi izpili! — — Hahaha — pijavke! — — Kak sem pa pozneje jaz bil,

haha? — — Ali nisem bil ravno tak? — Ehe — še hujši sem bil — —. No saj veste kako je, začel sem zahajati v njihovo družbo in ugajalo mi je. Veselo je pa bilo, veselo. Popivali smo po cele noči do ranega jutra in plačeval sem jaz, seveda, kdo pa? Saj so me postavili — haha — za svojega vodjo in to mi je bilo všeč — no, saj veste kako je — in plačeval sem, kar se je le dalo in še več. — No, in saj veste, naposled sem še sam postal pijanec. —“

Vtihnili so zopet za nekaj časa in izpraznil kozarec vina. Dijaka sta ga bila opazovala; in res, imel je pristno fizijonomijo pijanca, tisto zabuhlo lice, tiste motne, brezizrazne oči. — —

„Haha pijanec — — da, pijanec — —; pa danes nisem še prav nič pijan, čisto nič!“ — Jezik se mu je že prav sumljivo zapletal in gledal je tako — čudno, napol blazno. — „No in kaj tudi, ko bi bil res pijan? Kdo mi pa kaj more? Kdo mi je pa kaj dal? — — Hahaha, pijanec; kdo pa ni pijanec dandanes? Ta je pijan, če je kaj preveč popil, drugi pa tudi tedaj, če je popolnoma trezen, samo da ga kaka lepa očesca prav ljubeznivo pogledajo — — E, pa saj sem bil tudi jaz takšen pijanec — — nič ne glejta, saj sem res bil, prav zares!“

Zopet je umolknil in se pokrepčal s požirkom vino iz kozarca, ki mu ga je bil natakar ravnokar natočil.

„Na nekem izletu v Klosterneuburg — — to je pa bilo še tedaj, veste, prvo leto — tam me je bil nek moj znanec s Češkega seznanil z neko češko družino, in hči, šaj veste kako je, mi je bila kaj pogodu! — Eh, kaki tepci so mladi ljude, radi vsakega krila znore! — No pa sem bil res ves znorel, saj veste, glavo bi si bil pustil odrezati, da bo moja žena! — — Hahaha, moja žena! Lepo življenje bi imela, res — — haha! — Ugajala mi je pa neizmerno, delal sem pesmi na njene oči — haha — na njena usteca in laske — haha; pa kaj bi govoril; tak sem pač bil, saj veste, kakor so vsi zaljubljeni norci! — — Ehe, res je pa le, lepe ure sem preživel v oni češki družini, kjer so me začetka prav radi videli.

„Ko sem pa postal pijanec, kakor ljudje pravijo, no — so me pa začeli gledati bolj po strani — haha — seveda — pijanca; toda Klarka je bila na moji strani, in njo so imeli vsi radi. — No, no, je me pa le rada imela, ta Klarka. In na tistem mi je dajala dobrih svetov, da naj bom zopet tak kot sem bil prej, pa kaj — — hotel sem, pa ni šlo — nisem mogel — ni bilo mogoče — tovariši, kaj bi bili rekli!

„Učil se tedaj nisem nič, čas za skušnjo je bil pred vrati, no veste, in znal nisem ničesar. Je že bilo tako, no; kár sem bil prej znal, sem bil že davno pozabil; toda, take sramote pa le ne, da bi se skušnje zbal! Nebodilen, bil sem pač ptiček, hahaha — javil sem se vendar k izpitu.

— — — Stopil sem, predrzno, bi morda kdo rekel, pred komisijo — izpil sem bil prej nekoliko vrčkov, saj veste — prav dobri so bili — in ker nisem ničesar vedel, sem zabrusil profesorju, ki me je ravno izpraševal, nekaj gorkih v zobe — — hahahaha, kak obraz je naredil, še danes ga vidim ta obraz! No, in šel sem pri vratih ven in si mislil, da sem junak, ker sem profesorja tako pobil. — In moji pajdaši, saj veste kako je, močno so me hvalili in povzdigovali moj pogum, haha —. In jaz sem plačeval, da je kar od mize teklo. Ehe — mar nisem bil res pogumen? Poskusite vi to! E kaveljni smo pa le bili, kaveljni. — —

„Klarka je pa bila žalostna; no, je mi pač dobro hotela. Njen oče pa me je vprašal, kdaj mislim sedaj neki napraviti izpit. Klarkina žalost me je bila že malo potrla in omehčala, toda prokleta, tega pa nisem pretrpel, da bi mi kdo oponašal moje napake. Ne vem več, kaj sem odgovoril, kaj prijaznega najbrž ni bilo; Klarka se je zjokala, jaz sem zgrabil klobuk in palico in sem šel. Napil sem se potem, da so me tovariši vlekli na stanovanje — — Saj veste kako je, — haha, vlekli, res, vlekli so me. Zakaj me je pa ona neumna stvar tudi ljubila? Saj je še vreden nisem bil hahaha — — saj veste kako je, niti zvest ji nisem bil več — —, Eh kaj! — Ženska je pa le ženska. Utolažila se je in vzela nekaj let pozneje nekoga drugega, ki je zdaj menda odvetnik nekje, priden človek baje. — — Hahaha, jaz pa sem tudi dobil drugih dovolj. — — — —

„Uh, kako je bil stari — moj oče hočem reči — hud in jezen, ko sem prišel domov in mu rekel, naj mi da pet sto goldinarjev, da bi plačal dolgove, ki sem jih naredil na igri in pijači! Dolgove je plačal, res, mene pa je zapodil češ ko bom imel izpite naj pridem, drugače ne — — Hahaha, in ker se nisem nič poboljšal — — — še zapustil mi ni ničesar, ko je umrl, grbavi starec, čeprav sem bil edini sin; prokleta, vse so mi drugi snedli — — — —.“

Govoril je vedno bolj počasi, proti koncu že jako nerazumljivo, samo zadnji stavek je izgovoril z neko strašno zagrizenostjo in je gledal pri tem tako blazno, da je poslušalca spreletelo mrzlo po hrbtu. Končal je pripovedovanje s strašno kletvico, nato pa je trudno naslonil glavo na mizo in grgral še: „— — Klarka — — haha — — ženske — — — pijanec — — —“.

Začel je smrčati.

Leševce in Jeršič sta vstala in plačala. Gostilničar ju je spremil do vrat in vprašal Leševca: „Ali poznate morda, gospod „doktor“, tistega gospoda tam pri mizi?“

„Ne, danes sva ga videla prvič.“

„Pisar je tu blizu v nekem uradu, za dne je v pisarni, zvečer ga pa pije, dokler ne obleži — in to je navadno kmalu, ker pijače nič ne prenese več. Tedaj pa vedno nekaj pripoveduje, česar pa nihče ne razume, ker je vse zmedeno in brez zveze. Pa ga bodo kmalu zapodili, kakor sem slišal. Lahko noč, gospoda!“

„Lahko noč!“

Stopila sta na ulico. Hladen piš jima je zavel v lice in zavila sta se tesneje v suknjo. Bilo je že precej pozno.

„Bacchus et Venus! Tako se pogublajajo naše moči!“ Leševec je umolknil in molče sta šla prijatelja še nekaj časa skupaj, potem pa si podasta roke:

„Lahko noč, Franjo, dobro spi!“

„Če bom le mogel; Bog te obvari, Ivan!“ — —

Počasi je korakal mladi Jeršič po ulici proti svojemu stanovanju; ni si mogel izbiti iz glave tega moža, zopet in zopet se mu je pokazala njegova podoba pred očmi, ta zabuhli obraz, te brezrazne oči. Tudi on je bil nekdanj mlad, poln navdušenja, ko je stopil na akademična tla; — — in konec? Kak bo? — — — — —

O postanku in koncu solnčnega sistema.

(Predavanje. A. R.)

(Konec.)

Zgoščevanje prvotne plinaste mase lahko umevamo vsled znanih fizikalčnih in kemičnih zakonov. Gravitacija nam razloži gibanje atomov, morda tudi vrtenje samo in ž njim združeno centrifugalno silo, ta zopet ločitev posameznih kolobarjev od centralnega telesa, itd. Toda ako tudi bi mogli vse te zakone in pojave v njih bistvo, česar danes še ne moremo, četudi bi jih mogli izvajati iz enega samega temeljnega principa, iz gravitacije, in ako bi se nam slednjič tudi posrečilo pojmovati princip gravitacije same — vendar radi tega še ne moremo in ne smemo motivirati njenega postanka iz nje same, vendar še iz tega ne moremo in ne smemo sklepati, da je ona sama s svojo slepo silo vstvarila rezultate, ki jo daleč, daleč presegajo, in ki nosijo pečat ideje duha. Ako hočemo torej na podlagi Laplacejeve teorije razložiti postanek fizične svetovne stavbe, moramo reči, da so bile one sile že iz početka tako vstvarjene, da jih je bilo treba spraviti le v tok da so po svoji lastni naravi in nujno izvršile proces, ki ga gledamo ob postanku solnčnega sistema.

Kant-Laplacejeva teorija danes še ni dejstvo, ampak le genialna hipoteza. Prištevati jo moramo hipotezam, ki niso le svojevoljne podmene brez realne podlage in ki spadajo v kraljestvo čiste fantazije. Opravičujejo jo zelo važni fizikalčni in matematični zakoni. Kakor tudi razvoj vseh naravnih stvari iz najenostavnejših kalic. Zato mislim, da nikakor ni nedružljiva s tem, kar nam poroča o stvarjenju pozitivno razodetje, četudi je na prvi pogled zelo nasprotna Mozesovemu heksaemeru. (Prim. Galilei; Kopernikov svetovni sistem.) Ako nam Mozes poroča, da je Bog vstvaril najprej zemljo in potem še le solnce, mesec in druge zvezde, iz tega še ne smemo sklepati, da to poročilo popolnoma izključuje Laplacejevo hipotezo. To navidezno nasprotje sloni gotovo na neki zmoti, ki izvira ali iz napačne predstave kronologičnega reda takoimenovanih dni stvarjenja, ali pa iz zamene prvotnega stvarjenja z vidnim nastopom onih nebesnih teles za našo zemljo in njenega pravega razmerja do njih. Kakor daleč sega naša izkušnja, povsod nahajamo v naravi zakon sukcesivnega razvoja. Ako izvzamemo človeka, ki spada le deloma po svojem telesu v kraljestvo narave, ni Bog vstvaril nobene vsestranski usovršene stvari. Oni skrivnostni simul v tekstu: *creavit Deus omnia simul* (Eccl. 18. 1.) si torej najlažje razlagamo tako, da je Bog one potence, iz katerih se je tekom časa vse razvilo, že takoj izpočetka vtisnil v tvar, ali če hočete po naši teoriji v prvotno pramaso, katero je vstvaril iz nič, in da je bilo treba le še razvoja teh potenc po Stvarnikovem načrtu, da dovrše v nedoglednih vekih vse produkte, ki so pred nami v naravi.

S tem sem začrtal le v glavnih potezah stališče, na katerem stoji moderna znanost glede postanka planetnega sistema. Videli smo, da se da s tem naziranjem spraviti v lepo soglasje tudi božje razodetje, in čimbolj bi se poglobljali v taka razmotrivanja, tembolj bi uvidevali, kako resnične so psalmistove besede: „*Coeli enarrant gloriam Dei et opera manuum eius enuntiat firmamentum*“ (ps. 18).

Ko govorimo o postanku solnčnega sistema, se nam nehoté vrine tudi vprašanje: Ali bo ta sistem trajal večno ali pa se bo tekom časa razpršil v nič, iz katerega je izšel?

V našem solnčnem sistemu smo našli nekaj svojstev, ki nam dovoljujejo, da saj z nekoliko verjetnostjo sklepamo nazaj na njegovo stanje v času, ki je brez dvoma daleč pred zgodovino človeškega rodu. Ali ni v tem sistemu tudi nekaj svojstev, na podlagi katerih bi mogli saj nekoliko odkriti njegovo usodo tudi v temni prihodnosti? Četudi se povrnemo mi in vse, kar živi z nami, v prah, iz katerega smo vzeti, in četudi se voljno udamo tej vsem živim bitjem skupni usodi, vendar ne moremo v sebi

zatreti želje, da bi se po naši smrti na istem pozorišču veselila druga bitja življenja v nepretrgani vrsti, da bi ostalo nebo, ki se razprostira nad nami, in da bi isto solnce in isti mesec, ki sta nam svetila na potu življenja, obsevala tudi še cvetice, ki bodo nekoč samotno cvetele po naših grobovih.

Pri tem vprašanju seveda ne more biti govora o katastrofah, ki jih povzročé zunanje neprevidene sile. Mogoče je, da se bo nekoč naš solnčni sistem iz nam neznanega vzroka vnel in zgorel, tako da ne bo ostala niti sled o vsem tem, kas nas obdaja. Take katastrofe pa niso v nobeni zvezi z razpadom, ki se tekom časa izvrši nujno in naravnin potom. Ako tega ali onega ubije strela, je to brez vpliva na daljše ali krajše trajanje človeškega rodu. Ker pa so vsi ljudje in sploh vsa živa bitja podvržena vednemu hiranju in obrabljenju svojih teles, se moramo bati, da bo enkrat prenehal človeški rod. In oni čudoviti stroj nad nami ali ima tudi on na sebi sledi, iz katerih bi mogli sklepati, da bo enkrat četudi v temni prihodnosti končal svoj tek?

Ako hočemo odgovoriti na to vprašanje, se moramo najprej ozreti na perturbacije, ki so jim podvržena posamezna telesa solnčnega sistema. Te so dvojne: periodične, ki se tičejo samo vsakokratnega mesta planetovega na njegovi poti, in sekularne, ki tekom časa izpremené njegovo pot samo. Prve gotovo ne morejo biti povod razpadu sistema, pač pa bi bile lahko druge, ako bi namreč izpreminjanje planetove poti hitelo brez prenehanja v isti smeri naprej. A temu ni tako, zakaj tudi sekularne izpremembe so vklenjene v določene periode.

Pot vsakega planeta sestoji iz šestih elementov, po katerih se lahko spozna in loči od vseh drugih. Ti so: 1. velika os, 2. ekscentriciteta, 3. nagnjenost proti ekliptiki, 4. dolžina perihela, 5. dolžina vozla, 6. epoha ali kraj planeta na njegovi poti ob gotovem času.

Od zadnjih treh elementov stalnost sončnega sistema ni prav nič odvisna. Je-li velika os obrnjena proti tej ali oni strani neba, ako planetova pot reže ravan ekliptike v tem ali onem kotu, se-li planet ob gotovem času nahaja na tem ali onem kraju, je to za stalnost sistema popolnoma irelevantno. Drugače pa je s prvimi tremi elementi. Velika os eliptične poti planetove se nikakar ne sme izpreminjati vedno v istem smislu. Ako bi neprenehoma rasla ali se zmanjševala v istem smislu, potem bi se planet ali oddaljeval iz sistema ali pa bi nekoč zadel ob sonce. A tudi izpreminjevanje ekscentricitete in nagnjenosti planetove poti proti ekliptiki mora biti vklenjeno v gotove meje. Ako bi n. pr. ekscentriciteta zemlje s časom postajala vedno večje, to se pravi,

ako bi njena pot postajala vedno svalnejša, ali ako bi se mesec vedno bolj in bolj bližal zemlji, potem bi v prvem slučaju naše leto gledé temperature popolnoma izpremenilo svoj značaj, v drugem pa bi mesec moral končno pasti na zemljo. Ako bi bile tudi ekscentricitete drugih premičnic podvržene enakim izpremembam, bi mnoge izmed njih enkrat morale priti zemlji preblizu, morski valovi bi vsled velike privlačnosti od časa do časa preplavili vso zemljo in končna neizogibna kolizija naše zemlje z enim ali drugim planetom bi uničila vso rast na obeh ali morebiti celo obe telesi.

Toda ti trije elementi, od katerih je zavisna stalnost solnčnega sistema, se le prav malo izpreminjajo. Računi so dokazali, da je velika os pravzaprav neizpremenljiva. Izpreminjevanje ekscentricitet in nagnjenosti planetovih potov proti ekliptiki pa je vključeno v zelo ozke meje, kakor je dokazal veliki geometer Laplace. Iz tega pa bi se torej dalo sklepati, da je našemu solnčnemu sistemu vtisnjen pečat večnosti.

Za to govore še drugi razlogi. Solnčna država ni le v celoti, ampak tudi v posameznih delih monarhično urejena. Solnce, središče vseh planetov, prekaša daleč (700 krat) vse planete skupaj po svoji masi, in isto opažamo tudi pri posameznih planetih glede na njih spremljevalce. Zemlja je osemdesetkrat večja nego mesec in Jupiter celo šesttisočkrat večji nego vsi njegovi trabanti skupaj. Velikanska privlačnost solнца na planete in glavnih planetov na satelite torej ne more dopuščati, da bi se v tej državi dogajale take perturbacije, da bi bila harmonija celote v nevarnosti. Celo na naši zemlji sami opažamo dejstva, ki več ali manj zagotavljajo njeno trajnost. Sem spada pred vsem stalnost tečajev in pa ravnotežje morij, ki obstoji že več tisočletij. Vsled rotacije je zemlja na tečajih postala sploščena in zato njena os prosta in neizpremenljiva, vsled težnosti pa proti središču veliko bolj gosta nego na površju. Srednja gostota zemlje ki je veliko večja nego morske vode, drži morja v vednem ravnotežju in brzda silovitost njihovih navalov. — Starejša planeta Merkur in Jupiter imata najmanjši ekscentriciteti pa tudi največji masi; pri malih planetih pa so ekscentricitete velike, zato pa mase zelo majhne. Ako bi imel Jupiter, največji izmed planetov, tako veliko ekscentriciteto, kakor Juno ali Pallade, bi bilo slabo s stalnostjo sončnega sistema. Zemlja in drugi manjši planeti bi radi zelo neenake privlačnosti Jupitrove izpremenili svoje poti v zelo podolgovate ellipse in telebnili ali v solnce ali pa se izgubili v vedno večje daljave vseмира.

Ali pa sledi iz vsega tega nujno, da bo solnčni sistem ostal večno?

Že način, po katerem se svetloba razširja po vsemiru, nam je porok za to, da ta ni popolnoma prazen ampak da mora biti napolnjen z

neko, četudi zelo fino snovjo, z étrom. Vsled kompaktnih planetnih teles doslej sicer še nismo mogli opaziti, da bi jih ta snov kaj ovirala pri njih vrtenju. Še celo pri kometih tega ni mogoče opazati. Toda vkljub temu se da dokazati z računi, da mora radi tega odpora velika os in potemtakem tudi čas, v katerem planet prehodi enkrat svojo pot, postajati vedno manjši in manjši in da mora torej planet sam slednjič strmoglaviti na solnce. Ako bi Jupiter tekom milijonov let mogel na svoji hitrosti pridobiti le milijardni del, potem bi še le v 70 milijonih let dosegel tisoči del in treba bi bilo še 700-krat daljšega časa, da bi se njegova hitrost podvojila. Toda kakor velike so tudi te periode, posledice vsega bi vendar bila le ta, da bi se Jupiter vedno bolj in bolj bližal solncu in konečno telebnil obenj. Ravno tako bi se zemlja tekom milijonov let še enkrat hitreje vrtela na svoji poti okoli solnca in se nazadnje vrnila zopet v solnce, iz katerega je izšla. — Ako pa pojema hitrost, s katero krožijo planeti okrog solnca, kakor trdijo nekateri zvezdoznanci, potem mora rasti temperatura (zakon o mehanškem ekvivalentu!) in v nedoglednem časa ba postala toplota tako velika, da bi uničila naša nebesna telesa.

Četudi solčni sistem radi prej omenjenih svojstev sam v sebi nima nobene sledi razpada, vendar radi tega njegov obstoj še ne more biti več en. Docela preiskati vsa njegova svojstva skoro ni mogoče. Vidimo pa, da je vsaki stvari na zemlji usojena le kratka doba, da vse izginja in se saj v isti obliki ne vrne nikdar več. Vsaka zima uniči naše krasne livade. Mnogoštevilne družine in celi rodovi živali so prešli brez sledi in celo svet vladajoči narodi gredó mimo nas kakor razblinjajoče se sence. Vse, kar nas obdaja, drvi brez odmora proti poginu. Naše bivališče je potreseno z razvalinami in s prahom rastlin in živali iz davno minulih dob. Prišel bo čas, ko bodo ljudje hodili črez piramide, črez glavna evropska mesta, kakor hodimo sedaj črez Babilon in Kartagino, pa še sledi ne bodo zapazili o njih.

Ta zakon narave je, kakor kaže vse, popolnoma splošen. Ali bo delal izjemo z zemljo in nebom, ki je razprošito nad nami? Kako pravico imata do tega? Bile so zvezde, ki jih danes ni več, in kdo bi naštel vsa solnce, ki so zgorela v vsemiru! Zares strašna igra, s katero v primeri so naši potresi, potopi in smrt tišočev v eni uri kakor nič. Toda kakor velika je tudi taka katastrofa, nam se zdi velika le zato, ker smo sami tako majhni. V onih višavah se meri z drugo mero, in naš solčni sistem, kaj je drugega, kakor neznatna točka v brézmnejnem vsemiru?

Kjerkoli opazamo postanek in rast, tam je tudi smrt in propadanje kjerkoli je napredovanje, sam je tudi nazadovanje. Vsako telo

hiti proti svojemu koncu in nobena moč ga ne more ustaviti. Kakor leže po vrhovih gorá in po prepadih ostanki rastlin in živali izza minulih časov, tako bodo nekdam ležale tudi nad nami razvaline ogromne solnčne stavbe. Solnce in zvezde bodo ugasnile in o njih ne bo tam gori nobene sledi, kakor je ni tu doli o spomenikih iz minule pradobe. Tude te cvetke na nebu bodo odcvele in odpadle kakor uvelo listje, s katerim se poigrava veter, ter strmoglavile v svetovno morje, v brezno večne noči, da naredé prostor Novemu dnevu.

Glasnik.

Papežev blagoslov slovenskemu katoliškemu dijaštvu. Dne 13. t. m. je imel starejšina „Danice“, sedaj gojenec Germanika v Rimu, dr. Josip Srebernič izredno srečo, da je prišel neposredno pred obličje Sv. očeta. Ko je klečal pred njim, je Sv. oče na njegovo prošnjo podelil svoj blagoslov vsemu organizovanemu slovenskemu katoliškemu akademičnemu dijaštvu in njegovim idealom, da posveti svoje življenje boju za cerkev Kristovo in delu za narod slovenski smislu okrožnic Njegove Svetosti.¹⁾ Na delo tedaj v tem smislu, „na delo krščansko“!

Obrekovavcem „Danice“. Na zopetna izzivanja in podtikanja od strani naših nam „dobro-naklonjenih“ liberalcev, češ mi nismo pošteni narodnjaki, ker občujemo prijateljsko s katoliškimi neslovanskimi društvi, smo primorani zopet javno odgovarjati. Čudna logika to: na eni strani nas imenujejo podkupljene, prodane duše, češ da smo proti svojemu boljšemu prepričanju v katoliškem društvu, na drugi strani pa zopet pravijo, da smo iz cele duše fanatični „črnuhi“ in seveda radi tega tudi patentirani latinizatorji in germanizatorji. Kdor more razumeti to logiko, mu moramo v istini častitali. — Na prvo podtikanje odgovorimo samo s tem, da imenujemo vsakega, ki kaj enakega trdi, podlega lažnika in nesramnega obrekovavca. Naj le enemu samemu Daničarju dokažejo, da je v našem društvu radi tega, da dobiva kako podporo, ki bi je ne dobival, ako bi bil izven društva; dokler pa tega ne storijo, so lažniki najnižje baže in niso vredni da se imenujejo akademiki. V bajko o „dividendah“, s katero slepijo neizkušene tovariše, da bi ne vstopili v naše društvo, menda še sami ne verujejo več. Pač pa se je pred nekaj leti vsedel nek liberalni ptiček na limanice „dividend“ in je vstopil v „Danico“, da bi se mastil z obljubljenimi (od liberalcev) „farskimi groši“. No pa ni bil dolgo med

¹⁾ La benedizione alla studentù cattolica accademica slovena ed ai suoi ideali, che sono di consecrare la vita alla lotta par la chiesa di Gesù ed al lavoro per il popolo sloveno nel senso delle encicliche di Sua Santità.

nami, prvič, ker dividend in drugih gmotnih dobičkov le ni bilo, drugič pa, ker ga je odbor s časom natančneje spoznal, nakar je ta dividendolovec s „prostovoljnim“ izstopom samo za par dni prehitel zborov sklep o izključenju.

Toda k stvari! Ker občujemo z neslovanskimi katoliškimi društvi, smo brezdomovinci, izdajice svojega naroda? Da vidimo! — Kakor smo že večkrat povdarjali, je sveta dolžnost vsakega katoličana ljubiti svoj narod in mu posvetiti svoje moči in zmožnosti; kdor tega ne stori, ne zasluži, da bi se imenoval poštenjak, toda ne smemo ga častiti in ljubiti kot najvišjo stvar, nad katero bi ne bilo ničesar višjega več, ampak ljubiti ga moramo **radi Boga**, ki pa ni vstvaril samo slovensko ljudstvo, ampak vse narode in jim dal ukaz, naj se ljubijo med seboj:

Po celi zemlji vsem ljudem mir bodi!
Tako so peli angeljcev glasovi
v višavah pri Mesijesa prihodi;
da smo očeta enega sinovi,
ljudje vsi bratje, bratje vsi narodi,
Da ljubit' mormo se, prav' uk njegovi.

Ali je bil Prešeren morda tudi brezdomovinec, izdajica svojega naroda? Tega menda nihče ne bo trdil; mi seveda smo to, akoravno so naša načela ravno ista kakor jih izraža Prešeren v teh vrsticah. — Ako je brezverski, sebični liberalizem raznetil sebičnost narodov do brezmejnosti in povzročil sovraštvo med narodi in kruti boj za obstanek, ali naj bomo tudi mi deležni teh krasnih sadov liberalne kulture? Ali naj začnemo še mi netiti ta narodnostni boj, ki je samo v pogubo slovenskega naroda? Ne! — Sveta dolžnost krščanstva je ravno ta, da pomiri ta boj za obstanek med različnimi narodi, da jih zopet nauči ljubiti se medsebojno, da jih nauči spoštovati pravice ne le samo svojega rodu, ampak tudi pravice sosedu. To je naloga katoličanstva, in tej nalogi naj se mi odtegnemo? Ne! — Na podlagi krščanske ljubezni in pravičnosti kot Slovani občujemo z nemškimi in laškimi katoliškimi društvi, s slovenskim trakom, z belo-modro-rdečo trobojnico na prsih pridemo k njim ne kot k neprijateljem ampak k prijateljem našega naroda, kot Slovence nas pozdravljajo, kot k Slovincem prihajajo k nam. Od njih zahtevamo, da kot katoličani spoštujejo in vpoštevajo pravice slovanskih narodov, kot mi pravice (ne krivice) njihovega ljudstva, in na tej podlagi, ki je podlaga krščanstva, smo se našli, na tej podlagi hočemo občevati med seboj tudi še nadalje. Ako se kdo oddalji od tega stališča, oddaljil se je od krščanstva. Druži nas ravno tista ideja, ki je edino zmožna združiti pod enim pastirjem celo človeštvo. — Ali smo radi tega morda izdali svoje ljudstvo, ali smo morda škodovali slovenskemu narodu, ako dosežemo, da ga začne naš sosed bolj spoznavati in se nauči spoštovati pravice njegove? In ako pride kedaj kdo izmed teh kat. dijakov kot uradnik v deželo, kjer so Slovenci v manjšini, bo že poznal težnje našega naroda, in ne bo treba, da bi se dal poučevati od raznih vladnih mamelukov, o katerih vemo, kako so nam naklonjeni. Ali nismo na ta način več kori-

stili slovenskemu ljudstvu kot pa stotine liberalnih dijakov s svojim brezdelnim narodnim navdušenjem, o katerem mislijo, da je njihov monopol. Toda oni naj le pometajo pred svojim pragom, med nami ni Tavčarjev ki bi se **na škodo** slovenstva družili z **nasprotniki** slovenskega ljudstva.

Ali nam pa morda taka zveza z neslovanskimi katoliškimi društvi brani, da ne bi se borili za svoje ljudstvo ako ga kdo napada in mu dela krivico? — Ravno tako, kakor mi onemogoči zapoved krščanske ljubezni braniti svojo življenje proti razbojniku, ki me hoče vsmrtiti. Tu velja Jurčičevo geslo:

Trd bodi, mož jeklen
kadar braniti je časti in pravde
narodu in jeziku svojemu.

V ostalem pa lahko trdimo, ako bi ne bilo liberalizma, bi svet nikdar ne bil spoznal te grozne pošasti, ki se zove narodnostni boj.

Onim, ki imajo dobro voljo, bo to zadostovalo; drugim po obetamo, da nikakor ne bomo molčali več in trpeli, da bi še nadalje meni nič, tebi nič blatili slovensko katoliško dijaštvo in naša društva.

Odbor „Danice“.

Društveno gibanje na Koroškem. Prav posebne razmere vladajo na Koroškem. Število takih, ki pravijo, s Koroško smo pri koncu, petdeset, sto let, in ne bo več Slovencev v oni deželi, ki je bila nekdanj središče slovenskega ozemlja, kjer so vladali slovenski vojvode, in kjer so pozneje še nemški vojvode prisegali v slovenskem jeziku, kjer je še leta 1227. vladajoči vojvoda Bernard s slovenskimi besedami: „Bog vas primi kraljeva Venus“ pozdravil viteza Ulrika Lichtensteinskega, število takih se ne manjša pač pa pomnožuje, posebno po zadnjem porazu v volivnem boju. In res žalostne so razmere na Koroškem, nad vse žalostne, in to radi tega, ker so oni maloštevilni možje, ki kaj delajo, preobloženi z delom. drugi pa drže roke križem in čakajo, kaj bo prinesla bodočnost; na ta način delo seveda ne more naprej. In vsled šol, katerih glavni namen je menda izdirati iz mladih src vero očetov in materin jezik, je preprosto ljudstvo, kar se tiče izobrazbe sploh, politične izobrazbe pa še posebej, povprečno na jako nizki stopnji. Seveda v onih hišah, kjer se kaj čita, kamor romajo Mohorjeve knjige in dobri slovenski časniki, tam je drugače. Ali takih je malo, premalo. In ker vsled nevednosti in razuzdanosti, ki vlada po mnogih krajih — saj se Koroška, žal, oponaša z največjim povprečnim številom nezakonskih otrok v Avstriji — gine vsako stremljenje za čim višjem, se plazi duh večine nezavednega ljudstva pri tleh, in tudi politično njihovo načelo je: od Nemca živimo (?), toraj moramo biti „deutschgesinnt“, „deutschfreundlich“, in kar je podobnih izrazov.

Poskusilo se je z gospodarsko organizacijo, češ, od nas boš živel, boš pa Slovenec. Ni šlo naprej; preprosti, nezavedni korošec raji nese žito oderušskemu kramarju kot v zadrugo, ako mu oni ponudi 2 vinarja več za cent kot zadruga. Zakaj ni uspelo to naporno delo, kot se je

upalo in želelo? Ker se glavna napaka ni izkoreninila iz ljudstva, mlačnost in razuzdanost posebno med mladino. Kdor odstranjuje samo nasledke bolezni, ne pa vzroka bolezni same, ta ni dober zdravnik. Ne samo gospodarsko, tudi duševno se mora povzdigniti Koroška. In tu je dela obilo, deloma težkega, a jako plodonosnega dela. Žal, da so tudi mnogi duhovniki krivi v marsičem, ker svojih apostolskih dolžnosti ne izvršujejo, kot bi morali, ne da bi se ozrl na posvetno inteligenco, ki je po večini liberalna in ljudstvu odtujena. Iz obražujte narod in ublažite njegov značaj, uglobite mu versko zavest, in ne bomo več imeli toliko nemškutarjev, še manj pa onih junakov, ki se boje pred vsakim učiteljskim klobukom izpovedati, da so Slovenci, da so katoličani. In pot k temu so Marijine družbe in izobraževalna društva.

Klasico! Nравно ljudstvo ne propade. Ko bo slovenska koroška mladina pravno zdrava in krepka, bomo imeli trden zid proti tujemu navalu, bo stalo kakor orjaški hrast v viharju slovenstvo na Koroškem kljubu vsem nasprotnim naporom. Na delo tedaj! Ustanavljajte mladeniške in dekliske Marijine družbe! To je najsvetejša naloga koroške duhovščine, drugače se celo politično poslopje zida na pesek, in uspehi, če jih je kaj, so trenutni. Kdor ni nraven, ni značajan, kdor ni značajan, ni nesebičen, in sebičnež še noben ni nesebično in požrtvovalno delal v korist Slovencev.

Druga pomoč so izobraževalna društva. Šole so sedaj na Koroškem take, da se mladina kaj pametnega ne nauči v njih; kar prinese iz šole s seboj, je zaničevanje do vere, do starišev, do materinega jezika. Česar nam šole ne dajo, dajmo si sami! Koliko jih je takih na Koroškem, mladeničev in deklet, mož in žen, ki so se sami brez učitelja navadili slovensko čitati, pisati in pravilno govoriti. Ali bi se število teh ne pomnožilo neizmerno, ako bi imeli dosti izobraževalnih društev? In hvala Bogu, to gibanje se je zaneslo tudi na Koroško. Čeprav se pomožni odbor, ki je bil izvoljen na prvem shodu nepolitičnih društev v Ljubljani, ni sestal, kot bi bilo želeli, saj dosedaj še ne, ker so nekateri mnenja, da je ta načrt neizvedljiv, se je vendar-le začelo gibati in upati smemo, da to gibanje ne bo zaspalo. Važen pojav je to (in jako značilen), da tudi iz ljudstva samega že izhaja klic po taki organizaciji. V „Miru“ piše preprost Slovenec iz Spodnjega Roža: „Tujec je nam s svojimi šolami pot do višje izomike zaprečil, zato si moramo iz lastnih moči osnovati društva, iz katerih bomo zajemali višjo izobrazbo.“ (Glej „Mir“ l. XXI. (1902) št. 37, str. 148.) Oni, ki govore, da se pravi ta način delovanja boj s kavalerijo v močvirju, pač ne pomislijo, da je treba prej izobraziti ljudstvo intelektualno in moralno, predno se more zahtevati od njega politične izobraženosti in politične značajnosti, toraj tudi kakih političnih uspehov. Izobraževalna društva ustanovljati in vzdrževati ni noben čudež ne, čeprav stane truda, ni nobena nemogoča stvar, to nam je pokazala že skušnja, in upam, da bo še kazala. Prvi sad te akcije je bila ustanovitev k. s. izobraževalnega društva v Kotu pri Št. Jakobu v Rožu, ki je imelo ustanovni občni zbor na novega leta dan 1903, a obetajo se po časopisih že ustanovitve enakih društev tudi v Globasnici v Podjunjski dolini, v Gozdanjah na severni slovenski jezi-

kovni-meji, severovzhodno od Beljaka, in na Brdu pri Št. Mohoru v skrajnem zapadu slovenske Ziljske doline.

Ena izmed najvažnejših nalog izobraževalnih društev pa bo ta, da vzgoje zmožnih slovenskih agitatorjev. Nasprotniki jih imajo toliko in toliko, vsak nemčurski učitelj je tudi agitator za liberalno, protiversko in protislovensko stvar, vsak kramar, vsak gostilničar, vsak zakotni писаč. Slovenci na Koroškem pa jih nimajo skoro nič; nujna potreba je toraj, da si jih vzgojimo, da se more uspešno zaprečiti delo nasprotnikov slovenstva in krščanstva, in kje se to godi lažje kot v izobraževalnih društvih. Ko bi bili vsi oni koroški Slovenci, ki se ne zavedajo pravic svojega rodu in svojega jezika, že naši nasprotniki, potem bi pač bilo s Koroško pri koncu, toda večina izmed njih je še nezavedna in preveč materialistična. To večino je treba vzdramiti, vzdigniti duševno, in skrajni čas je, da se to stori. Ako nas prehitte nasprotniki, tedaj je upati še manj uspehov kot sedaj. Izgubljeno ni še ničesar, če se poprimemo dela, dokler je čas.

Na delo tedaj, naprej, in posebno vi slovenski dijaki, pred vsem pa visokošolci, bogoslovci in abiturientje, na delo! Vse svoje duševne moči in zmožnosti darujte v prostem času, posebno v počitnicah, izobrazbi slovenskega ljudstva; kjer je le kaj zavedne mladine in kmetov-posestnikov skupaj, ustanovite krščansko socialno izobraževalno društvo, pevski in tamburaški zbori se lahko osnujejo v okrilju takega društva, polagoma se mu bodo pridružili tudi taki, ki se sedaj še ne ogrevajo dosti za slovensko stvar. Na delo tedaj za нравno in duševno izobrazbo slovenskega Korotana! Le v delu je rešitev. G.

O našem srednješolstvu Za novo leto je dobila Kranjska dežela v dar nov učni zavod, katerega se pa Slovenci ne moremo veseliti, ker nam je zopetni dokaz kako gre vlada glede šolstva na roko Nemcem, kako pa nas Slovence prezira. Po prizadevanju narodnega odpadnika Schwegla se z letom 1904. razširi Kočevska nižja gimnazija v višjo, toda vseskoz z nemškim učnim jezikom. Gotovo bi privoščili iz srca nemškim Kočevcem nemško gimnazijo, ko bi ti ne imeli sicer dovolj prilike izšolati se v svojem jeziku. A dočim stoje nemškim Kočevcem na razpolago 4 zavodi, nimajo Slovenci do sedaj niti ene slovenske gimnazije. In to dejstvo stopa posebno sedaj jasno na dan in nas tem bolj peče, ko vidimo, kako vlada skrbi za pest nemških dijakov. Dočim mora mesto Idrija berati, da sme zgraditi realko na svoje stroške, zavali vlada par tisoč Nemcem nov zavod, ne strašče se nobenih stroškov, saj tu se gre za utrditev nemškega življa na slovenskih tleh. Da, tako daleč smo, da moramo reči: peščica priseljenih Kočevcev ima vse, avtohtoni Slovenci pa nič.

Da, žalostne so naše šolske razmere. Ljudskih šol nam ne dajo gimnazije ali bolje rečeno „slovenske paralelke na nemških gimnazijah“ nam pa hočejo še te vzeti, kolikor jih imamo. Koliko hrupa vzbujajo celjske slovenske vzporednice, katerih obstoj še sedaj ni zagotovljen. In kaj niso Nemci vse storili, da bi uničili ta zavod, saj bi bilo to vprašanje svoj čas skoro odločilo usodo avstrijskega parlamenta.

V neki februarjevi številki se pritožuje „Grazer Tagblatt“, kako malo vlada skrbi za nemško šolstvo. Silno jadikuje, kako narašča slovanski

živelj v južnih deželah, kako češko in slovensko uradništvo izpodriva nemške rojake, kako gine nemštvo (kdo se ne smeje temu?) ter gorko polaga vladi na srce, naj posebno na mejah ustanovi nemške gimnazije, ki naj bi tvorile močne trdnjave proti slovanski povodnji, zlasti na Koroškem in Štajerskem. Da bi podprl svoje trditve, dokazuje člankar s statističnimi podatki, da je primeroma število slovenskih dijakov mnogo večje nego nemških in sklepa iz tega, da je temu kriva le malomarnost vlade, ki ne skrbi za zadostno število nemških gimnazij. Toda ta sklep ne velja. Iz zgoraj omenjenega dejstva sledi logično le to, da so Slovenci nadarjenejši in bolj ukaželjni od Nemcev, ker je število njihovih dijakov vkljub temu, da nimajo svojih zavodov, večje nego ono nemških.

Kako neupravičene so tožbe teh nemških neodrešencev, temu je pač najjasnejši dokaz izpopolnjenje Kočevske gimnazije, od katere Slovenci ne bodo imeli nobene koristi, pač pa le škodo. Treba je le pomisliti, da prebiva v Kočevju in okolici mnogo Slovencev, ki bodo takorekoč prisiljeni pošiljati svoje sinove na nemško gimnazijo v Kočevje. Ali kake razmere bodo vladale na tej gimnaziji napram slovenskim dijakom, si lahko mislimo, če pogledamo na druge takozvane utrakvistične gimnazije, recimo v Celju, kjer se slovenskim višjegimnazijcem ne dovoli obiskavati niti prireditve v Narodnem domu. Zato naj bi bila naša prva zahteva, naj se na bodoči gimnaziji v Kočevju ob enem otvorijo slovenske vzporednice. To je upravičena zahteva Slovencev, in če ji vlada ugodí, stori le svojo dolžnost, ki ji jo narekujejo dejanske razmere. Ako pa ne, smo prepričani, da je vlada ustanovila ta zavod le zato, da se podpira nemštvo na škodo Slovencev, in da novi zavod ne bo nič drugega, kot nov podstavek, na katerem hočejo čez slovensko zemljo graditi nemški most do slovsanske Adrije.

Ni še dolgo, kar je bila deputacija laških poslancev pri ministru za uk in bogočastje s „skromno“ prošnjo, naj se da goriškim Lahonom ali nova gimnazija, ali pa uvede na starem zavodu laški učni jezik. Minister je obljubil storiti kolikor je mogoče, da se njihovi želji ustreže. Seveda Italijanom odreči je težko. Kako pa je bila sprejeta slovsanska deputacija v enakem slučaju?!

Pri tej priliki se spominjamo, kako vse premalo storimo, da se uvede slovenski učni jezik tudi na višjo gimnazijo. To je sramota za nas, da nimamo toliko moči, da bi si priborili to mrvico od neprijazne vlade. To bi morala biti naša prva in vedna zahteva. Vzdravimo se vendar, zahtevamo z nova, kar nam je bilo že tolikokrat obljubljeno, pa ravno tolikokrat tudi zopet pozabljeno.

H koncu pridenimo še kratek pregled avstrijskega srednješolstva v preteklem letu. Gimnazij je bilo 219; od teh jih je bilo na Kranjskem 5, na Štajerskem 9, na Koroškem 3, na Primorskem 7. Realk je bilo 213. Od teh na Kranjskem 2. Vseh dijakov na avstrijskih gimnazijah je bilo začetkom lanskega šolskega leta 75.768. Od teh na Kranskem 1728, na Štajerskem 2782, na Koroškem 950 in na Primorskem 2244. Realcev je bilo v Avstriji 39.923, in sicer na Kranjskem 634, na Štajerskem, 1116 na Koroškem 331 in na Primorskem 1727. Vseh srednješolcev v Avstriji je bilo toraj 115.691.

V. M.

Zabrinutim ljudima: Neki još uvijek prigovaraju, da će novo hrvatsko katoličko društvo škoditi narodnosti. — U čemu? — Naše društvo nije političko nego odgojno. Hoćete li nam zamjeriti, što se želimo katolički odgojiti? Vjerski odgoj nije indiferentan, nije neodlučan prema narodnom blagostanju, za to birajte: Ili je katolički život Hrvatima na štetu, onda nijeste rodoljubi, ako katol. vjeru posve ne otpravite, jer se život mora ravnati po vjeri; ili je katol. život Hrvatima na korist, onda nijeste rodoljubi, dok po njoj ne živite. Aut — aut. — Hrvati ste? I mi smo! za to ćemo moći raditi sa svakim **za sreću i spas** svega hrv. naroda.

Za se i svoje drugove: *Butković*

Dvoboj. Zadnji broj „Zore“ donio je sud crkve o dvoboju. Ovdje donášamo sud ne kakvog „fratra“, nego vojnika, čija se knjiga¹ u pitanju o vjeri ne može baš pohvaliti. Evo što taj vojnik sudi o dvoboju: U stvarima časti ne odlučuje hrabrost nego pravo; tad je tek časti udovoljeno. — Dvoboj je najveća kukavština; on je strah pred mišljenjem drugih, strah pred istinom. — Svagdje se ide za stanovitim razložnim ciljem; kod dvoboja toga nema. Bez cilja hoće se samo formalno nešto izvesti. Dvoboj je igranje sa časću (Kartenspiel um die Ehre), prema tomu nipošto pravedan ni častan. — Kod svakog suda onda — pa i u pustari — nevinomu zajamčeno je pravo, samo kod dvoboja nije; Gdje je čovjeku oduzeta obiteljska sreća i on je k tomu ubijen, to se ne može zvati dovoljstinom, to je laž, a tko laž odobrava, nije pošten čovjek (Ehrenmann),

F.

„Hrvatska Straža“. Ni ga morda časopisa, ki bi ga bili tako željno pričakovali in se bolj veselili njegove ustanovitve, kot smo čakali in se veselili „Hrvatske Straže“. Saj je ustanovitev hrvatskega časopisa za kršćansko prosveto živ dokaz, da se tudi med Hrváti začne gibati in dvigali katoliška misel, da tudi med našimi najbližjimi rodnimi brati ne puste več, da bi se še za naprej teptala in zaničevala temeljna načela kršćanstva, kot se je godilo dosedaj, ko se ni nihče upal odločno nastopati nasproti onim, ki javno kažejo svoje protikršćansko mišljenje in je širijo s posebnim uspehom med mladino, osobito pa med mladim akademičnim naračajem, dokaz, da je minil čas, ko ni imel med Hrvati skoro nihče toliko poguma, da bi nastavljal nož na gnile rane domače intelegence, da jih izreže, predno začne gniti celo sedaj še zdravo narodovo telo, da je proč oni čas, ko je vse trepetalo pred grozno pošastjo — odločno katoliškega prepričanja in mišljenja. Vzdignila se je v Krku naslednica slovenskega „Rimskega Katolika“ — „Hrvatska Straža“. — Mnogo smo pričakovali od nje, a reči moramo, da nam ponuja še veliko več, kot smo se kedaj nadejali. Članki so tako izborni, da ne vemo katerega bi imenovali najboljšega ali „zvanje katoliških svetovnjaka u naše doba“ (dr. A. Mahnič) ali „zadaca kršćanske filosofije u XX. vijeku“ (Ljud. Dostal D. J.) ali „liberalizam i liberalni katolicizam“ ali „kato-

¹ Die Satisfaktion, Ehre, Mut und Genugthuung im Lichte der Wahrheit von Franz Perčević, Edler v. Odavna, k. u. k. Oberst d. R., Agram 1903. (Brošura u vlastitoj nakladi.)

lička crkva i rodoljublje“ (dr. Alfrevič) ali „Za istinom“ (dr. A. Mahnič) — Toda kaj bi navajal same naslove, vzami „Hrvatsko Stražo“ in čitaj, in ne bo ti tega žal nikdar. — Gotovo je, da bodo nasprotniki krščanstva zagnali velikanski krik proti „rušitelju miru“, da bo tudi veliko neodločnih katoličanov zmajalo glavo nad odločnostjo in neustrašenostjo, s katero nastopa „Hrvatska Straža“, saj je isto bilo pri Slovencih za časa ustanovitve „Rimskega katolika“, toda istina mora priti do zmage tudi med Hrvati kot se je to malodane že zgodilo med Slovenci. Pa ne samo za Hrvate je ta časopis velikanskega pomena, tudi med Slovence naj zanese novo, sveže življenje v prosep krščanke misli in s tem v korist naroda. Posebno priporočamo „Hrvatsko Stražo“ slovenskemu in hrvatskemu dijaštvu, saj naročnina je za toliko izbornega duševnega blaga — list izhaja stirikrat na leto po najmanj 8 tiskanih pol — je jako nizka, za dijake samo 3 Kr. Naroča se pri upravi „Hr. St.“ u Krku (Veglia) Istra.

G.

Nova slovanska katoliška dijaška društva. Na Dunaju se sedaj ustanavlja hrvatsko in poljsko katoliško akademično društvo. Katoliška ideja zmaguje tudi med našimi brati Slovani.

Petindvajsetletnico vladanja Sv. očeta je proslavilo dne 8. t m. slovensko katol. akad. društvo „Zarja“ v Gradcu. Slavnost je uspela prav sijajno.

Odlikovanje. Profesor slavistike na dunajskem vseučilišču, za slovansko jezikoslovje toli zaslužni učenjak dr. Vatroslav Jagić je bil imenovan častnim članom moskovskega vseučilišča. On je že član mnogih znanstvenih akademij in sprejel v vseh državah že toliko odlikovanj — on je tudi avstrijski in ruski dvorni svetnik — da mu skoro ni več mogoče podeliti novo čast. Čeprav je na polju slavistike že toliko napisal, kot dostikrat cela generacija ne, še vedno kljub svojim letom neutrudljivo preiskuje in dela, in je sila priljubljen pri svojih učencih.

G.

Liberalno slovensko dijaštvo je zopet na prav jasen način pokazalo svojo „liberalno strpljivost“ s tem, da je na zabavnih večerih slovenskega društva „Zvezda“ na Dunaju meseca februarja in marca hotelo postaviti zastopnike „Danice“ na cesto in brez vsakega povoda povzročiti izgrede proti njim. Na ta način menda hočejo vdejskovati svoje „narodne“ in „liberalne“ ideale. No pa posrečilo se jim dosedaj še ni, in mislimo, da se jim tudi v prihodnje ne bo tako lahko.

G.

